

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ**

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

на тему: «Формування взаємовідносин банківської установи з фізичними особами»

Виконала:

здобувачка спеціальності

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Войтенко Наталія Петрівна

Керівник:

Маслак Наталія Григорівна

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Рецензент:

Єрмоменко Лариса Миколаївна

керуюча ТББВ №10018/0121 АТ «Державний ощадний банк України» м. Ромни, економіст з бухгалтерського обліку та фінансів і кредиту

Суми - 2024

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	Економіки і менеджменту
Кафедра	Фінансів, банківської справи та страхування
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)
Спеціальність	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Затверджую:

Завідувач кафедри

к.е.н., професор

М.М. Геєнко

« _____ » « _____ »

202 2 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧІ

Войтенко Наталії Петрівні

1. Тема роботи: Формування взаємовідносин банківської установи з фізичними особами

2. База практичного дослідження:

ТББВ №10018/0121 АТ «Державний ощадний банк України» м. Ромни

керівник роботи Маслак Наталія Григорівна, к.е.н., доцент

затверджена наказом по університету від

«11» січня 2023 р. № 51-н

3. Строк подання студентом закінченого проєкту (роботи) «06» березня 2024 р.

4. Вихідні дані до проєкту (роботи):

нормативно-законодавчі акти України, навчально-методичні посібники, монографії, підручники за тематикою дослідження, наукові публікації, статистична інформація, інформація Міністерства фінансів України, Національного банку України та АТ «Ощадбанк», в тому числі ТББВ №10018/0121 АТ «Державний ощадний банк України» м. Ромни за 2020-2023 роки.

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

- дослідити теоретико-методичні аспекти формування взаємовідносин банківської установи з фізичними особами;
- визначити ключові чинники впливу, проаналізувати та ідентифікувати фактори, які впливають на формування взаємовідносин, включаючи економічні, технологічні, соціальні та регуляторні аспекти;
- проаналізувати поточний стан взаємовідносин, визначивши основні характеристики та параметри взаємодії між банками та фізичними особами в Україні на сучасному етапі;
- проаналізувати результати монетарної політики НБУ та визначити проблеми розвитку банківської системи України;
- визначити тенденції та можливі зміни у банківській сфері, які можуть вплинути на взаємодію з фізичними особами;
- провести аналіз показників діяльності АТ «Ощадбанк» та форми взаємовідносин банку з фізичними особами;
- визначити прогностичні макроекономічні показники економічного розвитку України та монетарної політики НБУ на 2024-2026 роки;
- обґрунтувати розвиток депозитних банківських продуктів фізичним особам АТ «Ощадбанк» з урахуванням макроекономічних показників та монетарної політики НБУ
- обґрунтувати розвиток кредитних банківських продуктів фізичним особам АТ «Ощадбанк» з урахуванням потреб, обумовлених воєнним станом.

6. Дата видачі завдання:

«22» грудня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Визначення об'єкту, предмету дослідження, формулювання мети та задач кваліфікаційної роботи, складання плану	<i>Листопад-грудень 2022</i>	
2	Підбір та вивчення літературних джерел, законодавчої та нормативної бази	<i>Січень 2023</i>	
3	Узагальнення теоретичного матеріалу з обраної теми дослідження та представлення чорнового варіанту першого розділу кваліфікаційної роботи	<i>Лютий-березень 2023</i>	
4	Збір та обробка фактичного матеріалу, узагальнення аналізу застосування досліджуваного питання на базі практики (фахове стажування та переддипломна практика)	<i>02-31 травня 2023</i>	
5	Оформлення теоретичної частини кваліфікаційної роботи, узагальнення аналітичної частини, захист звіту по переддипломній практиці	<i>Червень 2023</i>	
6	Проектування напрямів вдосконалення досліджуваної проблеми	<i>Липень-Серпень 2023</i>	
7	Завершення проектної частини кваліфікаційної роботи та подання попереднього варіанту третього розділу керівнику	<i>Вересень 2023</i>	
8	Оновлення даних за 2021, 2022 роки та доопрацювання аналітичного і проектного розділів кваліфікаційної роботи	<i>Вересень-жовтень 2023</i>	
9	Оформлення кваліфікаційної роботи, та її подання на попередній захист та рецензування	<i>Листопад 2023</i>	
10	Перевірка кваліфікаційної роботи на автентичність (подання роботи для перевірки на плагіат на кафедрі, до відділу якості освіти)	<i>04 березня 2024</i>	
11	Подання закінченої роботи та документів до неї до деканату	<i>06 березня 2024</i>	
12	Захист кваліфікаційної роботи	<i>21 березня 2024</i>	

Здобувач

(підпис)

Н. П. Войтенко

Керівник роботи

(підпис)

Н. Г. Маслак

Перевірку на автентичність проведено

(підпис)

Н. М. Баранік

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

(підпис)

М. О. Лишенко

АНОТАЦІЯ

Войтенко Н. П. Формування взаємовідносин банківської установи з фізичними особами.

Кваліфікаційна робота магістра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», СНАУ, Суми-2024 р. – Рукопис.

В кваліфікаційній роботі досліджено питання формування відносин між банківськими установами та фізичними особами. Обґрунтовується думка, що характер відносин між банками та фізичними особами може змінюватися залежно від типу фінансового продукту чи послуги, що пропонується, а також від конкретних потреб і обставин клієнта. Деякі банки зосереджуються на побудові довгострокових відносин зі своїми клієнтами, тоді як інші можуть надавати пріоритет короткостроковим доходним операціям.

Визначено, що банки пропонують широкий спектр фінансових продуктів і послуг для фізичних осіб, включаючи ощадні рахунки, чекові рахунки, позики, іпотечні кредити, кредитні картки та інвестиційні рахунки. Відносини між банками та їх клієнтами базуються на довірі, прозорості та взаємній вигоді. Банки несуть відповідальність за збереження вкладів своїх клієнтів і надання їм доступу до кредитів та інших фінансових послуг. У свою чергу, очікується, що клієнти будуть відповідально використовувати ці послуги та вчасно повертати будь-які кредити чи борги.

Доведено, що структура та організація банківських систем також можуть мати істотний вплив на формування відносин між банками та фізичними особами. Наприклад, децентралізовані банківські системи, як правило, сприяють тіснішим відносинам між банками та їхніми клієнтами, тоді як централізовані системи можуть бути більш знеособленими та транзакційними. Розроблені прогнози на розвиток банківських продуктів фізичним особам в умовах дії воєнного стану в Україні.

Ключові слова: банківська установа, ощадний банк, фізична особа, банківська послуга, воєнний стан.

SUMMARY

Voytenko N. P. Formation of relations between the banking institution and individuals.

Master's qualification work in specialty 072 "Finance, banking and insurance", SNAU, Sumy-2024 - Manuscript.

In the qualification work, the question of the formation of relations between banking institutions and individuals is investigated. The opinion is substantiated that the nature of the relationship between banks and individuals may change depending on the type of financial product or services offered, as well as on the specific needs and special needs of the client. Some banks focus on long-term relationships with their customers, while others may favor short-term revenue transactions.

It noted that banks offer a wide range of financial products and services to individuals, including savings accounts, checking accounts, loans, mortgages, credit cards and investment accounts. The relationship between banks and their clients is based on trust, transparency and mutual benefit. Banks are not responsible for keeping their customers' deposits and giving them access to loans and other financial services. In turn, customers are expected to use these services accordingly and repay any loans or debts in a timely manner.

It is proven that the structure and organization of banking systems can also have a significant impact on the formation of relations between banks and individuals. For example, decentralized banking systems tend to foster closer relationships between banks and their customers, while centralized systems can be more impersonal and transactional.

Developed forecasts for the development of banking products for individuals under the conditions of martial law in Ukraine.

Keywords: banking institution, savings bank, individual, banking service, martial law.

ЗМІСТ

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ	8
ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ З ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ	13
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ВЗАЄМОВІДНОСИН БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ З ФІЗИЧНИМ ОСОБАМ	23
2.1 Аналіз монетарної політики НБУ та проблем банківської системи України	23
2.2 Аналіз показників діяльності та фінансової стабільності АТ «Ощадбанк»	31
2.3 Аналіз взаємовідносин АТ «Ощадбанк» з фізичними особами	40
РОЗДІЛ 3 ПРОГНОЗУВАННЯ ФОРМ ВЗАЄМОВІДНОСИН БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ З ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ НА СЕРЕДНЬОСТРОКОВУ ПЕРСПЕКТИВУ	49
3.1 Прогнозні макроекономічні показники економічного розвитку України та монетарної політики НБУ на 2024-2026 роки	49
3.2 Розвиток депозитних банківських продуктів фізичним особам АТ «Ощадбанк» з урахуванням макроекономічних показників та монетарної політики НБУ	58
3.3 Розвиток кредитних банківських продуктів фізичним особам АТ «Ощадбанк» з урахуванням потреб, обумовлених воєнним станом	66
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	87
Додаток А Теоретичні аспекти розвитку та структури банківської систем України	

Додаток Б Інформація про діяльність банківської системи України

Додаток В Інформація про діяльність АТ «Ощадбанк» та ТББВ
№10018/0121 АТ «Державний ощадний банк України» м. Ромни

Додаток Г Апробація результатів дослідження

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

АТ «Ощадбанк»	– Акціонерне товариство «Державний ощадний банк України»;
БС	– банківська система;
ВРУ	– Верховна Рада України;
ДСФМУ	– Державна служба фінансового моніторингу України;
ЄС	– Європейський Союз;
КМУ	– Кабінет Міністрів України;
КСЗІ	– комплексна система захисту інформації;
МВФ	– Міжнародний валютний фонд;
Мінекономіки	– Міністерство економіки України;
Мінсоцполітики	– Міністерство соціальної політики України;
Мінфін	– Міністерство фінансів України;
Мінцифри	– Міністерство цифрової трансформації України;
НБУ	– Національний банк України;
НБФУ	– Небанківські фінансові установи;
Нацкомфінпослуг	– Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг;
НКЦПФР	– Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
ОВДП	– облігацій внутрішньої державної позики;
ПФТС	– АТ «Фондова біржа ПФТС» (абр. від Перша Фондова Торгова Система)
СЕП	– Система електронних платежів Національного банку України;
ФГВФО	– Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

ВСТУП

Актуальність теми. Формування взаємовідносин банківської установи з фізичними особами в Україні є актуальним і важливим аспектом розвитку фінансового сектору країни. З урахуванням постійних змін в економіці, технологіях та потребах громадян, а також зважаючи на воєнний стан, розуміння та налагодження взаємодії між банками та фізичними особами стає ключовим елементом для забезпечення стабільності фінансової системи в цілому, банківської системи та окремої банківської установи, зокрема.

Серед науковців, які займалися питаннями еволюції фінансово-економічної та грошово-кредитної системи України, виділенням їх етапів та чинників розвитку в Україні доцільно виділити таких, як: Арутюнян С. С. [1], Благун І. І. [2, 3], Захарченко В. І. [4], Селіверстова Л. С. [5]. Питанням забезпечення розвитку грошово-кредитної системи через стабільність банківської системи досліджували такі вчені як Гірченко Т.Д. [6], Кузнєцова А. Я. [7]; серед іноземних науковців за даним напрямом досліджень можна визначити таких: Хазван Хайні [8], Колін Майер [9], Вілл Кентон [10]. Особливостям сучасної структури банківської системи України та розвитку і удосконаленню банківських продуктів присвячені праці таких вчених, як: Гатаулліна Е. [11], Джигора О., Маслак Н. Г. [12], Дребот Н. П. [13], Рибіна Л. О. [14]. Питання специфіки функціонування державних банків: Огородник В. В. [15], Єяті Е. Л. [16], Ла Порта Р., [17], діяльність іноземних банків: Тихий О. Г. [18], Приказюк Н. [19], Хома І. [20].

Результати досліджень ситуації в банківській сфері України під час війни в основному публікуються дослідниками з України у вітчизняних наукових виданнях. Серед таких науковців: Аржевітін С. та ін. наведено узагальнену характеристику основних складових системного ризику нестабільності банківської системи на основі структурно-функціонального аналізу її елементів за офіційними звітами НБУ за 2022 та попередні роки, а також перспективи для його подальшого розвитку [21], Другов О. та Другова В. досліджували ефективність прямих методів НБУ в регулюванні грошового ринку до 2022 року та після початку воєнного стану

[22], Заруцька О. та ін. порівнюють ключові особливості банківської системи станом на 1 січня та 1 вересня 2022 року та відповідні зміни в бізнес-моделях за допомогою методу структурно-функціональних груп банків [23], Кравчук І. [24], Мещеряков А. [25], Прокопенко Н.С. [26], Тимошик Н. [27] та інші.

Огляд джерел інформації за обраною тематикою підтвердив необхідність розширення досліджень щодо детального аналізу зміни в політиці банків, поведінці банківських клієнтів, особливо, фізичних осіб, зміни в бізнес-моделях та банківських продуктах в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Все вищеперераховане обумовило актуальність теми та практичне значення результатів даного наукового дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є прогнозування форм взаємовідносин між банківськими установами та фізичними особами на середньострокову перспективу з урахуванням макроекономічних показників та монетарної політики НБУ.

Для досягнення зазначеної мети автором були поставлені такі **завдання**:

- дослідити теоретико-методичні аспекти формування взаємовідносин банківської установи з фізичними особами;
- визначити ключові чинники впливу, проаналізувати та ідентифікувати фактори, які впливають на формування взаємовідносин, включаючи економічні, технологічні, соціальні та регуляторні аспекти;
- проаналізувати поточний стан взаємовідносин, визначивши основні характеристики та параметри взаємодії між банками та фізичними особами в Україні на сучасному етапі;
- проаналізувати результати монетарної політики НБУ та визначити проблеми розвитку банківської системи України;
- визначити тенденції та можливі зміни у банківській сфері, які можуть вплинути на взаємодію з фізичними особами;
- провести аналіз показників діяльності АТ «Ощадбанк» та форми взаємовідносин банку з фізичними особами;

- визначити прогностні макроекономічні показники економічного розвитку України та монетарної політики НБУ на 2024-2026 роки;

- обґрунтувати розвиток депозитних банківських продуктів фізичним особам АТ «Ощадбанк» з урахуванням макроекономічних показників та монетарної політики НБУ

- обґрунтувати розвиток кредитних банківських продуктів фізичним особам АТ «Ощадбанк» з урахуванням потреб, обумовлених воєнним станом.

Об'єктом дослідження є банківська установа, яка здійснює різноманітні банківські операції та надає послуги для фізичних осіб. Ця тема дозволяє дослідити важливі аспекти взаємодії між банками та їх клієнтами з точки зору як банківської діяльності, так і індивідуальних потреб клієнтів.

Предметом дослідження є форми взаємовідносин між банківською установою та фізичними особами, включаючи процеси взаємодії, обслуговування клієнтів, управління ризиками та розвиток продуктів та послуг.

При написанні роботи використовувались такі *методи дослідження*: індукція і дедукція (висновки про факти щодо тенденцій розвитку фінансово-кредитної та банківської систем, які робилися на підставі знання загальних властивостей системи); абстрактно-логічний (узагальнення результатів аналізу і формування висновків за кожним розділом та загальних); аналізу та синтезу (систематизація тенденцій розвитку банківської системи України та АТ «Ощадбанк», з урахуванням макроекономічних факторів та монетарної політики НБУ) та інші загальноприйняті статистичні методи.

Робота виконувалась у відповідності до вимог, визначених методичними рекомендаціями кафедри фінансів, банківської справи та страхування СНАУ і факультету економіки і менеджменту СНАУ.

Елементами наукової новизни одержаних результатів роботи є: набуло подальшого розвитку: визначення взаємодії банківської установи з фізичними особами, яке, крім загальноприйнятого з акцентом на задоволенні потреб з боку фізичних осіб, було доповнено урахуванням потреб і можливостей банківської установи; критерії для характеристики банківських установ доповнені рівнем

впливу на функціонування банківської системи, відповідно до якого банки поділяються на системоуворюючі (системно важливі) та інші; удосконалено: механізм компенсації втраченого житла та авто фізичними особами в наслідок воєнних дій через введення в обіг ОВДП, емітованих Мінфіном; АТ «Ощадбанк» визнати учасником ринку облігацій за аналогією з Військовими ОВДП.

Практичне значення одержаних результатів полягає в поповненні теоретичної бази в питаннях організації банківської діяльності та проведення банківських операцій з акцентом на обслуговування фізичних осіб; можливості застосування прогностичних форм взаємодії АТ «Ощадбанк» з фізичними особами (депозитні, кредитні продукти та ОВДП) для прийняття рішення фізичними особами, щодо вибору форми взаємодії з банками в 2024 році.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Положення кваліфікаційної роботи доповідалися автором на двох наукових конференціях: науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (м. Суми 25-28 квітня 2023 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та маркетингу» (м. Кременчук, 26 жовтня 2023 р.).

Публікації. Результати наукового дослідження відображене у двох наукових працях.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 79 найменувань, додатків. Основний текст викладений на 77 сторінках комп'ютерного тексту, робота містить 16 таблиць, 12 рисунків, 4 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ З ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ

Дослідження теми формування взаємовідносин банків з фізичними особами з позиції фінансів та банківської справи базується на прогнозуванні видів і форм такої взаємодії з урахуванням факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Перш за все, мова йде про визначення факторів впливу на банківську систему як складової фінансової та грошово-кредитної систем. В подальшому дослідження передбачає вивчення факторів, які обумовлюють потреби фізичних осіб у банківських послугах та можливості (обмеження) банків щодо задоволення таких потреб.

Як зазначають науковці, зокрема Селіверстова Л. С., фінансова (в тому числі, грошово-кредитна) система будь-якої країни взаємодіє з соціально-економічною системою на мікрорівні та на макрорівні, є складним, динамічним і відкритим організмом [5, с. 18]. Складність фінансової системи полягає у різноманітності складових її елементів, різноманітності взаємозв'язків між цими елементами та множинності критеріїв оцінки їх діяльності (рисунок А.1, Додаток А).

Розглядаючи становлення та розвиток грошово-кредитної системи в Україні, науковець Благун С. І. систематизував дослідження за темою еволюції грошово-кредитної системи та банківської системи, як основної її складової, а також визначив сім основних історичних етапів: 1) 1991 – 1995 р.р. – започаткування інституційного становлення системи; 2) 1996 – 1998 р.р. – введення національної грошової одиниці - гривні; 3) 1999 – 2008 р.р. – подолання світової фінансової кризи 1998 р. та розбудова національної системи; 4) 2009–2014 р.р. – подолання наслідків світової фінансової кризи 2008 р.; 5) 2015–2019 р.р. – подолання наслідків війни 2014 р.; 6) 2020–2022 р.р. – подолання наслідків фінансової кризи 2019 року, доповненої пандемією COVID-19; 7) з 2022 р. – стабілізація та подолання наслідків

активної фази агресії росії проти України [3, с. 171-173]. Проводячи дане дослідження, можна окремо розглядати період роботи системи у 2022 році та з 2023 року, так як з 2023 року відбулося корегування загальної стратегії розвитку грошово-кредитної системи з урахуванням поточної ситуації та дії воєнного стану.

Базуючись на результатах досліджень науковців та на підставі власних досліджень, в межах кожного із виділених етапів, було систематизовано елементи становлення та розвитку банківської системи України, а також виокремлені банківські продукти та послуги, які виникали в ході еволюції системи (таблиця А.1, Додаток А).

Таким чином, на кожному етапі розбудови вітчизняної грошово-кредитної системи України відповідно до завдань та проблем формувалося необхідне нормативно-законодавче забезпечення та відповідні інституції. Для забезпечення стабільності грошово-кредитної системи України під час воєнних дій залишається актуальним вирішення ряду завдань, пов'язаних із забезпеченням стабільного функціонування економіки країни, кредитуванням відновлення та розвитку реального сектора економіки, підтриманням стабільності національної валюти. Питання такого рівня неминуче пов'язані із завданнями забезпечення стабільності банківської системи України та розвитку взаємовідносин між банками та клієнтами, а відтак, банківських продуктів, які відповідають потребам сучасності.

Науковець Мещеряков А. констатує, що основою фінансової та грошово-кредитної системи України є банківська система, яка навіть в умовах повномасштабної війни не тільки функціонує, але й забезпечує достатній рівень інформаційної безпеки та виконує всі покладені на неї функції. І одна з таких функцій – надання кредитних ресурсів як населенню, так і бізнесу [25].

Погоджуючись із висновками науковця Гірченко Т.Д., який зазначив, що «окрім забезпечення фінансового сектору, банківський сектор може частково нести відповідальність за соціально-економічне середовище країни, а також соціальну відповідальність...» [6, с. 42]. Науковець Хазван Хайні проводив дослідження взаємозв'язку між фінансами, інституціями та економічним зростанням на прикладі економік країн Асоціації держав Південно-Східної Азії (ASEAN) та довів,

що фінансовий розвиток відіграє важливу роль у сприянні економічному зростанню. За його словами, взаємозв'язок між фінансами та економічним зростанням обговорюється десятиліттями. Передбачається, що фінансовий розвиток сприяє економічному зростанню через різні функції, які забезпечують фінансові системи. Однак фінансові системи складаються з посередників (в тому числі банків) і ринків, що ставить питання про те, функції яких з них є більш ефективними [8, с. 521].

Колін Майер, Філіп Макканн, Якоб Шумахер вивчаючи досвід Великої Британії, щодо структури та відносин банківських установ з іншими учасниками банківської системи також акцентують на впливі банківської системи на економічне зростання країни [9].

Науковці Кузнецова А. Я. та Погореленко Н. П. визнають, що організаційно-економічний механізм забезпечення фінансової стабільності банківської системи, крім іншого, повинен включати вплив НБУ, параметри діяльності державних банків, банків з іноземним та з вітчизняним приватним капіталом, та механізм руху фінансових потоків в межах банківської системи у різних формах [7, с. 37.]. Останнє визначає різноманіття банківських послуг.

В підтвердження даних висновків, можна зазначити розуміння банківських відносин Віллом Кентоном, який охарактеризував вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на види банківських послуг для різних клієнтів банків [10].

Таким чином, банківська система є основним елементом грошово-кредитної системи, який забезпечує реалізацію завдань та функцій НБУ щодо забезпечення стабільності грошової одиниці [28]. Її формування у сучасному вигляді відбулося на етапі подолання світової фінансової кризи 1998 р. та розбудови національної грошово-кредитної системи (1999 – 2008 р.р.). Так, в 1999 р. було введено в дію Закон України «Про Національний банк України» [30], в 2000 році - закон «Про банки і банківську діяльність» [31] та у 2001 році - закон «Про фінансові послуги і державне регулювання ринку фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III (наразі втратив чинність на підставі прийнятого у 2021 році закону «Про фінансові послуги

та фінансові компанії» № 1953-IX) [32]. На цьому етапі, крім того, була удосконалена система нагляду за банками другого рівня банківської системи, був збільшений коефіцієнт гривневої монетизації, стабілізований валютний курс, збільшені валютні резерви НБУ тощо [2].

Відповідно до закону «Про банки і банківську діяльність» банківська система в Україні має дворівневу структуру, де верхнім рівнем є НБУ, який є головним банком (в тому числі, банком банків) та управляє грошово-кредитною системою, а нижнім рівнем є інші банки та філії іноземних банківських установ, які працюють з клієнтами [31, ст. 4].

Як зазначила науковиця Гатаулліна Е., за увесь час функціонування сформованої банківської системи, її організаційна структура «не змінювалась та завжди була дворівневою, однак змінюється інституційна структура банківської системи, а саме групування банків відповідно до різних ознак» [11].

Основними характеристиками банку, як інституції банківської системи є те, що він зареєстрований як юридична особа, діє на підставі отриманої банківської ліцензії та має виключне право створювати та надавати банківські послуги, як результат провадження банківської діяльності [31, ст. 2]. При цьому, банківська діяльність відповідно до законодавства України, передбачає залучення грошових коштів фізичних і юридичних осіб у вклади та їх розміщення відкриття, а також ведення різних банківських рахунків фізичних та юридичних осіб. Операції по залученню коштів банки здійснюють від свого імені, на власних умовах та власний ризик за умови дотримання встановлених вимог з боку, перш за все, НБУ [31, ст. 2].

Існують різні критерії до визначення та характеристики видів банків. Проте, в межах даного дослідження доцільно зупинитися тільки на тих, які дозволяють визначити особливості здійснення банківської діяльності та визначають види банківських послуг фізичним особам, що обумовлюється видом банку.

До таких критеріїв будемо відносити такі: організаційно-правова форма господарювання (акціонерні товариства, кооперативні банки), форма власності (державні та приватні), належність капіталу (національні, іноземні та з іноземним

капіталом), вплив на функціонування банківської системи (системоуворюючі (системно важливі) та інші)), рівень спеціалізації (універсальні та спеціалізовані) та вид банківського обслуговування (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 - Види банків банківської системи України

Критерії	Види банків
Організаційно-правова форма господарювання	акціонерні товариства, кооперативні банки
Форма власності	державні, приватні
Належність капіталу	національні, іноземні, з іноземним капіталом
Здійснення нагляду	банки з державною часткою, банки іноземних банківських груп, банки з приватним капіталом
Вплив на функціонування банківської системи	системоуворюючі (системно важливі), інші
Рівень спеціалізації	спеціалізовані, універсальні
Банківське обслуговування	з мережею філій та відділень (традиційне, комплексне), віртуальні (дистанційне)

Джерело: сформовано автором на основі [31]

Одним із критеріїв є організаційно-правова форма господарювання банківських установ. Так, відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» банки можуть створюватися лише у формах акціонерного товариства або кооперативного банку [31, ст. 2].

Щодо присутності державних банків в банківських системах, то, як стверджують науковці, в цьому є як позитивний, так і негативний вплив на економічну систему країни [15, 16]. Позитивними наслідками впливу державної участі у банківській системі українського суспільства є: можливість реалізації значущих соціальних проектів, участь у державних програмах та надання кредитів підприємствам, що впливає на соціально-економічну ситуацію в країні. Завдяки прямій підтримці держави, банки з державною участю можуть функціонувати як ефективні фінансові посередники, забезпечуючи необхідні кошти суб'єктам господарювання.

Вплив на розвиток реального сектора економіки стає можливим завдяки ефективному розподілу кредитних ресурсів. Банки з державною участю виконують соціальні функції, сприяючи розвитку інноваційних секторів економіки та реалізації економічної та інноваційної політики держави. Таким чином, державні програми, спрямовані на підтримку пріоритетних галузей економіки та інноваційні

проекти в малому та середньому бізнесі, можуть успішно реалізовуватися через участь банків з державною участю, навіть при низьких очікуваних доходах.

Значна стабільність та прибутковість державних банків позитивно впливає на акумулювання коштів фізичних та юридичних осіб у вигляді поточних рахунків та депозитів, забезпечуючи тим самим стабільність банківської системи України в цілому. Важливим аспектом є створення бар'єрів для небезпечного збільшення іноземного (зокрема, російського) капіталу у вітчизняній банківській системі, особливо за умов військового стану [15, 16].

Негативні наслідки високої частки державної власності у банківській системі включають нецільове використання державних коштів, надання кредитів менеджерам, пов'язаним із політичною елітою, та підтримку неефективних підприємств. Політична еліта може впливати на управління банками, реалізацію неефективних проектів та програм. Також існує ризик створення переваг для окремих учасників банківського ринку, що порушує принцип ринкової конкуренції в умовах державної участі [15, 16].

Специфіка діяльності таких банків полягає в тому, що не дивлячись на те, що вони сприяють розвитку економіки, компенсують недоліки ринкового механізму, забезпечують економічну безпеку держави тощо. Дані характеристики банку дозволяють стверджувати, що вартість їх послуг відрізняється від вартості інших банків: при проведенні активних операцій з фізичними особами використовується поміркована політика з використанням інструментів мінімізації кредитних ризиків та формуванням резервів під кредитні операції. Ставки за депозитними продуктами фізичним особам, як правило, будуть мінімальними на ринку та, відповідно, меншими у порівнянні із ставками недержавних банків.

Ще одним критерієм до видів банків, який визначає характер відносин із клієнтами, в тому числі і фізичними особами є належність капіталу. З цієї позиції в межах нашого дослідження, викликає інтерес функціонування іноземних банків та банків з іноземним капіталом. Висновки дослідження, представлені висловленням науковця Тихого О.Г., свідчать про те, що зарубіжні банкові групи відіграють значущу роль у підтримці стійкості банківської системи України під час кризи 2014

року та в умовах військового стану та пандемії COVID-19. Проте, слід враховувати, що присутність зарубіжних банків може призвести до ряду негативних наслідків [18].

Зокрема, існує потенціал домінування зарубіжних банків на внутрішньому ринку, що може призвести до втрати незалежності в монетарній сфері та ускладнити контроль за банками. Однак слід також враховувати зростання чутливості до глобальних фінансових рухів та збільшення ступеня контролю з боку іноземних інвесторів. Усі ці аспекти мають потенціал стати загрозою не лише для банківського сектору, але й для фінансової стабільності країни в цілому. Такий комплексний підхід до аналізу ролі зарубіжних банків в Україні відкриває можливість розуміння та управління ризиками, пов'язаними з їхньою діяльністю в умовах глобалізації та економічних турбуленцій [20].

Важливо відзначити, що відкриття доступу для української банківської системи до іноземних джерел фінансування внесло суттєвий внесок у зменшення диспропорції між обсягом заощаджень та потребами в інвестиціях. Іноземні банкові установи виявилися ключовим фактором у забезпеченні фінансової стабільності не лише через значущі внески акціонерів та співпрацю з міжнародними фінансовими структурами, але також завдяки впровадженню комплексних антикризових стратегій. При цьому, як справедливо визначили науковці Король М. М., Співак В. О. та Куліковська І. В., виокремлюють три причини виключення банків із реєстру - ліквідація, реорганізація та відкликання банківської ліцензії [33].

Пріоритетними заходами іноземних банків стала раціоналізація операційних витрат, виявляючись у зменшенні видатків на рекламу, маркетинг та адміністративне утримання. Цей процес супроводжувався переглядом угод з оренди приміщень, що відображає тенденції на ринку нерухомості. Додатково, іноземні банкові установи ініціювали скорочення мережі банкоматів та філій, спрямовуючи свої зусилля на ефективне використання ресурсів та оптимізацію бізнес-процесів [19].

З метою здійснення нагляду за діяльністю банків з 2017 року Правління НБУ визначило такі критерії розподілу банків на окремі групи:

«1) банки з державною часткою. До них відносять банки, в яких держава володіє часткою статутного капіталу понад 75% (володіння передбачає пряме або опосередковане);

2) банки іноземних банківських груп. До них відносять банки, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам;

3) банки з приватним капіталом. До них відносять банки, в яких серед кінцевих власників істотної участі є один чи кілька приватних інвесторів, які прямо та/або опосередковано володіють не менше ніж 50% статутного капіталу банку» [34].

І останнім критерієм є трансформація процесів банківського обслуговування. Еволюція всесвітньої мережі Інтернет та інноваційних технологій, спрямованих на надання банківських послуг, вищий рівень обслуговування визначили появу нових форм обслуговування, що мають специфічні особливості, відмінні від традиційних форм. Науковиця Домінова І. В. досліджуючи питання особливостей та ризиків банківського обслуговування клієнтів, зазначила, що в сучасних умовах банківське обслуговування може бути розділене на три підгрупи (традиційне, дистанційне, комплексне), кожна з яких класифікується відповідно до специфіки функціонування банківських установ [35].

Традиційне банківське обслуговування передбачає безпосередню взаємодію клієнта та банківського працівника через відділення банку. Клієнт, для отримання послуг, консультацій та проведення операцій, зобов'язаний відвідати філію банку та дотримуватися порядку обслуговування через «живу» чергу. Традиційне банківське обслуговування має такі характеристики:

1. Наявність стаціонарного локалізованого офісу, що вимагає витрат на будівництво, утримання персоналу та оснащення технічними засобами.

2. Обов'язковість фізичної присутності клієнта в офісі протягом робочого часу, що обмежує його часові можливості.

3. Ризики, пов'язані з некоректною оцінкою прибутковості банківського офісу через зміни на ринку та дії конкурентів.

4. Можливість отримання клієнтом повного спектру послуг в рамках законодавчого поля.

5. Високі витрати на обслуговування, зокрема комісії за послуги.

6. Операціоністом виступає працівник банку, а клієнт є замовником послуг.

Дистанційне банківське обслуговування надає послуги клієнтам дистанційно та не вимагає їхньої особистої присутності в банку. Ця форма обслуговування акцентує увагу на електронному банкінгу як основному інструменті доставки послуг, забезпечуючи дистанційну задоволення фінансових потреб клієнтів. Характерні ознаки дистанційного обслуговування включають оперативність, зручність, різноманітність та масштабність.

Комбіноване банківське обслуговування, яке поєднує традиційний підхід та використання різних електронних каналів, є основним на українському ринку. Це дозволяє банкам надавати послуги через філії та електронні канали, задовольняючи різні потреби клієнтів. Комбінування традиційного та дистанційного обслуговування максимізує ринковий охоплення та забезпечує конкурентоспроможність.

Переваги комбінованого банківського обслуговування включають розширення ринку, індивідуальний підхід, зменшення витрат та конкурентоспроможність. Недоліком є високі витрати на утримання філій та персоналу, а також значні затрати на програмне забезпечення для електронних каналів.

Прискорення процесів автоматизації та інформатизації мало значний вплив на розвиток видів інноваційних банківських послуг, які набувають все більшого поширення серед фізичних осіб. Так, науковець Дребот Н. П. виділив наступні топ 5 трендів: безконтактна оплата, біометрична ідентифікація, цифрові гаманці та QR коди, інтернет речей (англ. «internet of things», IoT) та криптовалюти [13].

Таким чином, підсумовуючи вищезначену інформацію про види банків, можна зробити висновки про те, що всі характеристики обумовлюють особливості

формування взаємовідносин банків з клієнтами, включаючи фізичних осіб. Для одних банків фізичні особи є пріоритетними клієнтами, під яких розробляються програми та продукти в межах загальної політики банку. Для інших банків, операції з фізичними особами можуть обмежуватися виключно послугами, наданими юридичним особам в межах, наприклад, зарплатних проектів тощо. Єдиною обов'язковою характеристикою, яку мають всі банки є те, що операції з фізичними особами здійснюються в межах банківської ліцензії, мають договірний характер та регламентуються національними вимогами та стандартами щодо нагляду за фінансовою стабільністю і надійністю банківської та грошово-кредитної систем [6, с. 43].

Відповідно до особливостей банківського бізнесу, розвинені країни визначають власні специфікації взаємодії між банком та клієнтом. Наприклад, у Великій Британії функціонує спеціалізований кредитний кодекс, відомий як «Правила ведення бізнесу», який сприяє поліпшенню та утриманню довгострокових відносин між позичальниками та кредиторами. У Німеччині Асоціація приватних комерційних банків володіє аналогічним до британського документом, який підтримує встановлення довгострокових зв'язків між банківськими установами, фізичними та юридичними особами.

Такий підхід до соціалізації банківських установ, який спонукає їх до більшої толерантності у відносинах з клієнтами, виявляє довгостроковий вплив на економічну ефективність. Це обумовлено тим, що ключові довгострокові показники результатів такої політики базуються на взаємному довірі до банків та поширенні якісних продуктів і послуг на всіх етапах операцій.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВЗАЄМОВІДНОСИН БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ З ФІЗИЧНИМ ОСОБАМ

2.1 Аналіз монетарної політики НБУ та проблем банківської системи України

У теоретичному розділі даного дослідження було встановлено, що одним із основних факторів, який обумовлює види послуг банків, в тому числі і для фізичних осіб (роздрібний бізнес), є цінова ситуація (індекс інфляції / індекс споживчих цін). При цьому, досягнення та забезпечення цінової стабільності є пріоритетом монетарної політики НБУ (див. розділ 1).

У зв'язку з широкомасштабною збройною агресією росії проти України надзвичайно важливим стало забезпечення надійного та стабільного функціонування банківської та грошово-кредитної систем країни, включаючи безперебійне функціонування системи державних фінансів, а також максимальне задоволення оборонних потреб України. Починаючи з 2015 року і до 24 лютого 2022 року НБУ з метою забезпечення цінової стабільності використовував інфляційне таргетування (основний інструмент - облікова ставка) та плаваючий курс обміну гривні. Умови високої невизначеності та обмеженої дієвості ринкових інструментів перешкоджають здійсненню монетарної політики в форматі інфляційного таргетування та плаваючого валютного курсу. Відповідно, НБУ з 2022 року тимчасово припинив використання ринкових монетарних інструментів, зокрема, облікову ставку як ключовий інструмент грошово-кредитної політики.

Так, протягом 2022-2023 рр. облікова ставка НБУ зросла з 10,0% до 25,0%. Підвищення облікової ставки було спрямоване на досягнення наступних цілей: зменшення відтоку гривневої маси в іноземну валюту; подовження періоду, протягом якого економіка може покладатися на міжнародні резерви до збільшення експорту; підтримання стабільності обмінного курсу та зменшення цінового тиску

в бік підвищення; підтримання довіри до гривні. Тільки з 28 липня 2023 року НБУ почав знижувати облікову ставку до 22% та у подальшому до 15,0% (з 15 грудня 2023 року).

Основним інструментом, який використовував НБУ була реалізація валютних резервів для забезпечення фіксації курсу. Проте, не зважаючи на зменшення валютних резервів країни в 2014–2015 рр. з метою підтримки гривні, даний механізм призвів до значного зниження курсу. Саме з метою недопущення сценарію подій, які відбулися в минулому, підвищення облікової ставки в 2022 році відбулося у межах прогнозованого рівня інфляції (5,0%).

Прогнози НБУ вплинули на прогнозні макроекономічні показники на 2023 рік, замінюючи «Основні засади грошово-кредитної політики на 2022 рік та середньострокову перспективу» новими «Основними засадами грошово-кредитної політики на період воєнного стану», які мають діяти тимчасово під час воєнного стану та, за потреби, в період після його закінчення до нормалізації функціонування економіки країни та фінансової системи [36].

Аналіз кількості та структури банківської системи України дає змогу констатувати наявність зв'язку між періодами прояву кризових явищ та періодами змін в банківській системі. Слід зазначити тенденцію зростання кількості банків до 2014 року, в якому діяло 180 банків. В 2015 р. їх вже було 163, а в 2019 р. – 77 (рисунок 2.1).

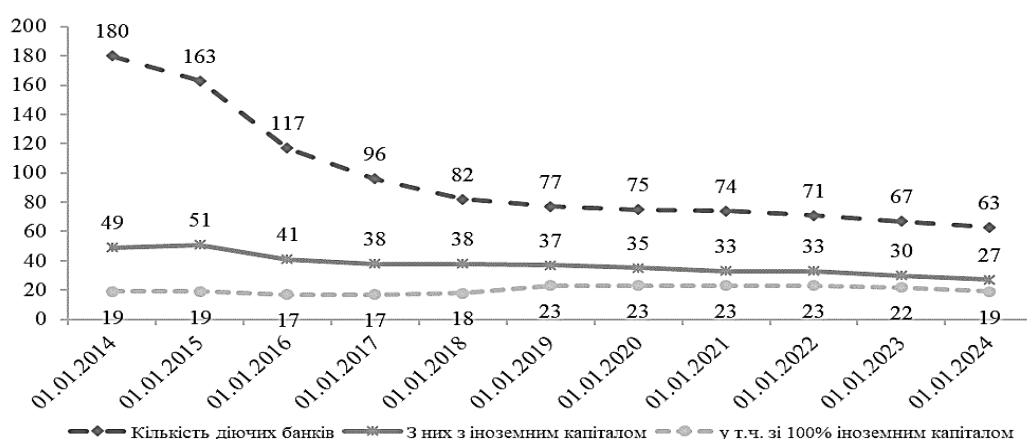

Рисунок 2.1 - Динаміка кількості діючих банків в Україні у 2014–2023 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних Мінфіна [37]

Як свідчать дані рисунку 2.1, тенденція зменшення кількості банків в Україні спостерігається дотепер. Так, станом на 01.01.2024 року в Україні діють 63 банки, що на 4 менше, ніж на початок 2023 року та на 10 менше у порівнянні з показником станом на 01.01.2021 року. З 2015 року тенденція щодо зменшення кількості спостерігається також і серед банків з іноземним капіталом. Показовим є, що за 2022-2023 роки 4 банки із 100% іноземним капіталом виключені із реєстру банків (АТ «Банк Форвард», АТ «Айбокс Банк», АТ «Банк Конкорд» та «Укрбудінвестбанк») [38]. Станом на 01.01.2024 року діючими є 27 банків з іноземним капіталом (проти 33 станом на 01.01.2021 року), серед яких 19 банків із 100% іноземним капіталом (проти 23 станом на 01.01.2021 року).

Щодо ролі банківського сектору у забезпеченні економічного розвитку України, то ще до початку війни дані про банківський сектор свідчили про його слабку роль та проблеми з обслуговуванням кредитів клієнтами банків. Так, вартість внутрішнього кредиту приватному сектору за показником банків (% ВВП) у 2020 році в Україні становила 20,9%, у Польщі – 49,8%, а в Німеччині – 84,3%. Для порівняння, у Сирії (війна триває з 2011 року) значення цього показника у 2020 році становило 20,7%, а в Афганістані (війна тривала з 2001 по 2021 рік) – 3,0% (при цьому слід враховувати обмежене порівняння даних з цими країнами, оскільки розвиток кредиту там також обмежений релігійними законами) [24].

Значення коефіцієнта непрацюючих кредитів (NPL) в Україні у 2021 році становило 31,7%, у Польщі – 2,9%, а значення коефіцієнта NPL на основі збалансованої вибірки 93 важливі установи в ЄС – 2,06% [39]. Для порівняння, в Афганістані на кінець 2018 року значення коефіцієнта NPL становило 8,9% (у 2010 році – 49,9%), а в Україні у 2018 році – 54,4% (у 2010 році – 15,3%) [40].

Основні показники діяльності банків України за період 2020-2023 роки, дають змогу проаналізувати ситуацію в період до повномасштабного вторгнення росії, більш детально за 2022 рік та виявити тенденції протягом 2023 року (таблиця Б.1, Б.2, Додаток Б). Після початку війни, станом на 01.04.2022, більшість ключових балансових складових українського банківського сектору відзначили негативну

динаміку – значне падіння торкнулося власного капіталу, депозитів юридичних осіб та строкових депозитів населення (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 - Динаміка показників діяльності банків України у 2022 році

Ключові показники діяльності банків	Темп приросту до попереднього періоду, %				Темп приросту (базовий період 01.01.2022), %		
	01.04.2022	01.07.2022	01.10.2022	01.01.2023	01.07.2022	01.10.2022	01.01.2023
Активи	-4,05	3,69	6,10	8,58	-0,50	5,57	14,54
Кошти в НБУ	39,71	14,05	13,95	29,90	59,34	81,56	135,85
Кредити, що надані суб'єктам господарювання	-0,32	0,08	5,40	-4,20	-0,24	5,15	0,74
Кредити, що надані фізичним особам	3,21	-5,89	-2,04	-9,06	-2,87	-4,86	-13,47
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	-10,80	3,73	9,66	21,31	-7,47	1,47	23,23
Власний капітал	-18,55	10,88	-8,32	3,31	-9,69	-17,20	-15,53
Зобов'язання	-1,98	2,85	7,94	9,15	0,80	8,80	18,81
Кошти суб'єктів господарювання	-10,72	6,87	9,36	12,41	-4,59	4,34	17,28
Кошти фізичних осіб (з ощадними депозитними сертифікатами)	5,64	2,43	9,49	8,41	8,21	18,47	28,39

Джерело: побудовано автором на основі даних НБУ [24, 41]

24 лютого 2022 р. затверджена Постанова Правління НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [42]. Крім того, НБУ своїми постановами розпочав антикризові заходи для підтримки стабільності банківського сектора. Антистресові заходи, вжиті НБУ та комерційними банками, відобразилися на зростанні деяких даних банківського балансу на 01.01.2023 навіть у порівнянні з довоєнними даними (на 01.01.2022 р.). Так, активи зросли на 14,54%, в основному за рахунок значного збільшення інвестицій у цінні папери (23,23%), вартість кредитного портфеля юридичних осіб залишилася майже незмінною, а розмір кредитного портфеля населення зменшився на 13,47%. На кінець року власний капітал банків продовжує демонструвати негативну динаміку (-15,53%), але відбулося зростання корпоративних та поточних депозитів населення.

Аналіз показників структури балансу банківської системи України за 2020-2023 роки, дозволяє констатувати, що банківська система України, не зважаючи на значні виклики, зберегла структуру на прийнятному рівні (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 - Показники діяльності банків України за 2020-2023 рр.

Назва показника	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.12.2023	Темп росту,	
					2023 р. / 2022 р.	2023 р. / 2020 р.
Кошти в НБУ / Активи	2,06	1,70	3,51	7,47	5,77	3,97
Всього кредитів / Активи	52,70	51,89	44,06	37,17	-14,71	-6,89
Кредити, що надані суб'єктам господарювання / Всього кредити	78,01	74,67	77,34	76,05	1,38	-1,29
Кредити, що надані фізичним особам / Всього кредити	20,77	22,78	20,26	22,17	-0,60	1,91
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції / Активи	43,41	40,42	43,49	47,76	7,34	4,27
Власний капітал / Активи	11,49	12,44	9,18	12,27	-0,17	3,10
Кошти суб'єктів господарювання / Зобов'язання	40,07	42,19	41,65	47,38	5,19	5,73
Кошти фізичних осіб / Зобов'язання	42,26	40,43	43,69	42,89	2,45	-0,81

Джерело: побудовано автором на основі даних НБУ [41]

Порівняння показників поквартальної структури балансу банківської системи України за 2022 рік свідчить, що частка кредитів в активах зменшилася майже на 8,0% (найбільш суттєве падіння спостерігалось в IV кварталі). При цьому, зменшення відбулося, як кредитів корпоративних клієнтів, так і роздрібних кредитів (таблиця 2.3).

У структурі кредитного портфеля протягом року переважають корпоративні кредити (77,34%), роздрібні кредити займають 20,26% проти 22,78% на початок 2022 року. Крім того, дещо зросла роль інвестиційного портфеля в активах банків (близько 3%). Негативним сигналом є зменшення частки власного капіталу в активах банків (до 9,18%). Також спостерігається зростання частки коштів

фізичних осіб у загальних зобов'язаннях банків (на 3,26%), при їх зменшенні у другому кварталі в порівнянні з першим кварталом.

Таблиця 2.3 - Показники діяльності банків України за 2022 рік

Назва показника	01.01.2022	01.04	01.07	01.10	01.01.2023	Темп росту, 01.01.23 / 01.01.22
Кошти в НБУ / Активи	1,70	2,48	2,73	2,93	3,51	1,81
Всього кредитів / Активи	51,89	54,33	51,67	50,49	44,06	-7,83
Кредити, що надані суб'єктам господарювання / Всього кредити	74,67	74,08	75,18	76,42	77,34	2,67
Кредити, що надані фізичним особам / Всього кредити	22,78	23,39	22,33	21,09	20,26	-2,52
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції / Активи	40,42	37,58	37,59	38,85	43,49	3,07
Власний капітал / Активи	12,44	10,56	11,29	9,76	9,18	-3,26
Кошти суб'єктів господарювання / Зобов'язання	42,19	38,43	39,93	40,46	41,65	-0,54
Кошти фізичних осіб / Зобов'язання	40,43	43,58	43,40	44,03	43,69	3,26

Джерело: побудовано автором на основі даних НБУ [41]

При аналізі банківських індикаторів фінансової стійкості за пруденційними нормативами їх значення не перевищують встановлених НБУ обмежень (таблиця 2.4). Аналіз змін на макрорівні банківської системи України під час воєнного стану з 2022 року показав, що антистресові заходи НБУ та комерційних банків забезпечили уникнення значної негативної стресової реакції, яка відобразилася на динаміці та структурі банківської системи, сукупного балансу українських банків. Вдалося зупинити відтік строкових депозитів населення, але власний капітал банків далі зменшується. З точки зору фінансової стабільності, що відображається значеннями пруденційних коефіцієнтів, банківська система України залишається відносно стабільною.

Найгірша ситуація склалася з непрацюючими кредитами, але позитивним є те, що більшість непрацюючі кредити покриваються резервами. Зміни в

законодавстві в Україні забезпечили майже 100% покриття вкладів фізичних осіб у банківських установах під час воєнного стану.

Таблиця 2.4 - Пруденційні нормативи банків України станом на 01 січня

Норматив	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Темп росту,	
					2024 р. / 2023 р.	2024 р. / 2021 р.
Регулятивний капітал Н1 (млн. грн.)	182283,60	211742,30	211091,10	258341,00	46598,70	47249,90
Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу Н2 (не менше 10%)	21,98	18,01	19,68	21,07	3,06	1,39
Норматив достатності основного капіталу Н3 (не менше 7%)	15,67	11,99	13,12	12,24	0,25	-0,88
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента Н7 (не більше 25%)	19,14	18,60	17,80	15,53	-3,07	-2,27
Норматив великих кредитних ризиків Н8 (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	87,39	72,35	86,33	63,13	-9,22	-23,20
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами Н9 (не більше 25%)	4,10	3,71	2,81	1,08	-2,63	-1,73
Норматив загальної суми інвестування Н12 (не більше 60%)	0,10	0,17	0,02	0,01	-0,16	-0,01

Джерело: побудовано автором на основі даних НБУ [43]

За інформацією НБУ основними результатами у сфері непрацюючих кредитів (NPL) в банківському секторі за 2023 рік є наступне: частка NPL скоротилася до 37,4%, що на 0,8 пп менше, ніж на початку 2023 року; обсяг NPL зменшився на 9,7 млрд. грн. та становить 422,4 млрд. грн.. Основною причиною цього є повномасштабна війна, що призвела до нової хвилі дефолтів клієнтів.

За результатами роботи банків в складний період 2022 року, було отримано 21921 млн. грн. чистого прибутку. Даний показник значно менший за показник

станом на 01.01.2022 року (на 55455 млн. грн.) та обумовлений значним зростанням витрат, перш за все, відрахуванням в резерви банків (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5 - Динаміка фінансових результатів банків України за 2021-2023 рр.

Показники	01.01.2022 р.		01.01.2023 р.		01.01.2024 р.		Темп росту, 01.01.2024 / 01.01.2022	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	пп
Доходи, всього	273863	100,00	357549	100,00	446253	100,00	172390	X
- процентні доходи	168746	61,60	217053	60,71	304502	68,24	135756	6,64
- комісійні доходи	93162	34,01	85622	23,95	97088	21,76	3926	-12,25
- результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу	-78	X	43482	12,16	30263	6,78	30341	X
- інші операційні доходи	7488	2,73	8126	2,27	9900	2,22	2412	-0,51
- інші доходи	3175	1,16	2413	0,67	2444	0,55	-731	-0,61
- повернення списаних активів	1370	0,50	853	0,24	2056	0,46	686	-0,04
Витрати, всього	196488	100,00	335628	100,00	359708	100,00	163220	X
- процентні витрати	51097	26,01	65358	19,47	103049	28,65	51952	2,64
- комісійні витрати	35186	17,91	35449	10,56	46945	13,05	11759	-4,86
- інші операційні витрати	18244	9,29	17875	5,33	18107	5,03	-137	-4,25
- загальні адміністративні витрати	78293	39,85	82434	24,56	92201	25,63	13908	-14,21
- інші витрати	3855	1,96	5951	1,77	8543	2,37	4688	0,41
- відрахування в резерви	3448	1,75	121204	36,11	17411	4,84	13963	3,09
- податок на прибуток	6364	3,24	7356	2,19	73452	20,42	67088	17,18
Чистий прибуток	77376	X	21921	X	86545	X	9169	X

Джерело: побудовано автором на основі даних НБУ [44]

Показовим з точки зору отриманого фінансового результату є показник розміру чистого прибутку та податку на прибуток за 2023 рік. Номінальний розмір чистого прибутку становить 86545 млн. грн., що більше на 9169 млн. грн. у порівнянні з показником станом на 01.01.2022 року та на 64624 млн. грн. у порівнянні з показником станом на 01.01.2023 року. Сума податку на прибуток становить 73452 млн. грн., що більше на 67088 млн. грн. у порівнянні з показником

станом на 01.01.2022 року та на 66096 млн. грн. у порівнянні з показником станом на 01.01.2023 року. Також слід акцентувати, що найбільша частка чистого прибутку отримана банками з державною участю: 55,06%, 87,85% та 63,22% відповідно за 2021 р., 2022 р. та 2023 р. [45].

Таким чином, як показали наші дослідження, ситуація в банківській системі України з кінця 2022 року та у продовж 2023 року зберіглася стабільною. Крім того, не можна не акцентувати на прийнятті та реалізації нової «Стратегії розвитку фінансового сектору: протистояння викликам війни у фінансовому секторі та підтримання відновлення економіки України», затвердженої Рішенням Правління НБУ 29 серпня 2023 р. [46]. Згідно з цією Стратегією, спільні заходи регуляторів та ФГВФО у фінансовому секторі мають на меті досягнення п'яти стратегічних цілей: макроекономічна стабільність; фінансова стабільність; фінансова система сприяє відновленню країни; надання сучасних фінансових послуг та підвищення інституційної спроможності регуляторів та ФГВФО.

2.2 Аналіз показників діяльності та фінансової стабільності АТ «Ощадбанк»

Як було визначено в теоретичному розділі роботи, одним з факторів, який визначає специфіку відносин з клієнтами, в тому числі, фізичними особами, є вид власників статутного капіталу. АТ «Ощадбанк» та АТ «Укресімбанк» були створені як державні банки з самого початку незалежності. Так, АТ «Ощадбанк» - це правонаступник Державного спеціалізованого комерційного ощадного банку України, та був до 2022 року єдиним банком, який мав 100% державну гарантію за вкладками населення [31, 47]. Упродовж післякризового періоду з 2008 року відбулася рекапіталізація за участю Уряду України таких банків як: ПАТ АБ «Укргазбанк» (84,21% державної власності), АТ «Родовід Банк» (99,97%) та АКБ «Київ» (99,93%) - 2009-2011 р.р.; ПАТ КБ «Приватбанк» - 18 грудня 2016 року; АТ «Сенс Банк» («Альфа банк») - 22 липня 2023 року.

Питома вага державних банків в активах банківської системи за 2022 рік зросла з 49,7% до 52,9%, а після націоналізації у 2022 році АТ «Сенс Банк» («Альфа

банк») та із-за зменшення кількості банків в 2023 році, питома вага активів державних банків станом на 01.01.2024 року становить 56,1% (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6 - Динаміка та структура активів банків за групами за 2021-2023 рр.

Показник	01.01.2022 р.		01.01.2023 р.		01.01.2024 р.		Темп росту, 01.01.2024 / 01.01.2023		Темп росту, 01.01.2024 / 01.01.2022	
	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	пп	млрд. грн.	пп
Банки державною часткою ³	1173,1	49,7	1438,4	52,9	1854,8	56,1	416,4	3,1	681,7	6,3
Банки іноземних банківських груп	709,2	30,1	755,9	27,8	806,7	24,4	50,8	-3,4	97,5	-5,7
Банки приватним капіталом ³	476,0	20,2	522,5	19,2	647,1	19,6	124,6	0,3	171,1	-0,6
Усього активів	2358,3	100,0	2716,8	100,0	3308,6	100,0	591,8	X	950,3	X

Джерело: побудовано автором на основі даних НБУ [45]

За період дослідження (2021-2023 рр.) кількість банків з державною участю була відповідно: 5 банків; 4 банки та 5 банків [37]. Станом на 01.01.2024 р. державними є: АТ «Укрексімбанк», АТ «Ощадбанк», АТ КБ «ПриватБанк», АБ «Укргазбанк», АТ «Сенс Банк» («Альфа банк»).

За показниками частки в активах, власному капіталі та зобов'язаннях банків, АТ «Ощадбанк» займає другу позицію після АТ КБ «Приватбанк». Крім того, серед банків з державною часткою АТ «Ощадбанк» також займає другу позицію (після ПАТ КБ «Приватбанк») за всіма визначеними критеріями. Так, доля АТ «Ощадбанк» в активах банків з державною часткою становить 21,3%, 20,7% та 19,9%; у власному капіталі - 19,4%, 24,9% та 19,0%; у зобов'язаннях - 25,4%, 22,8% та 22,1%, відповідно станом на 01.01.2022 року, 01.01.2023 року та 01.01.2024 року (рисунок 2.2).

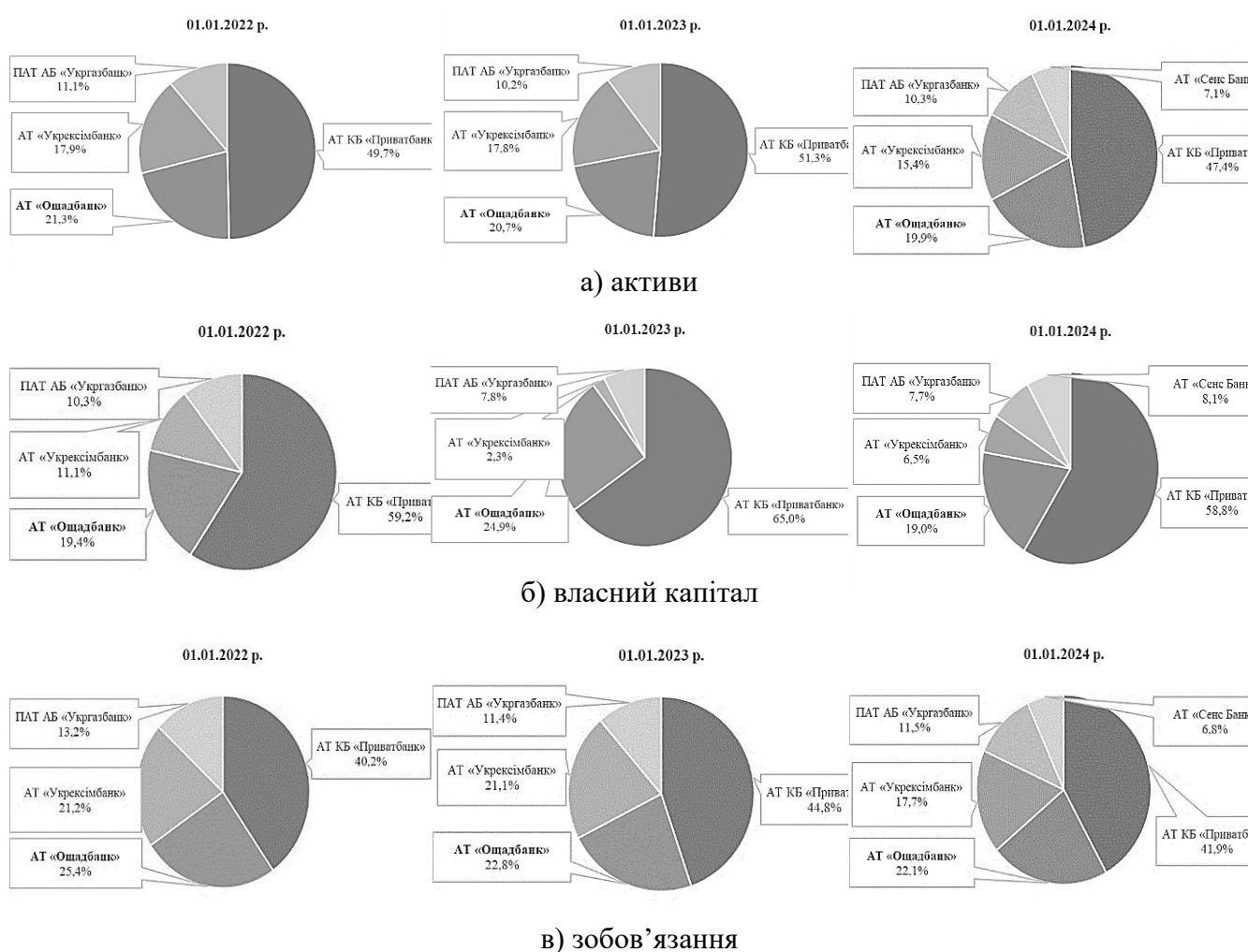

Рисунок 2.2 - Частка державних банків в активах, власному капіталі та зобов'язаннях станом на 01.01.2022-2024 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних НБУ [45]

Частка активів АТ «Ощадбанк» в загальних активах становить близько 11%, при цьому станом на 01.01.2024 року вона становить 11,2%, що більше на 0,6 та 0,2 пп у порівнянні із показниками станом на 01.01.2022 року та на 01.01.2023 року. Зазначимо, що у 2020 році виокремлювали 14 системно важливих банків, у 2021 році – 13, у 2022 році – 14, на 2023 рік - 15 системно важливих банків. При цьому, у 2023 році всі п'ять державних банків, включаючи АТ «Ощадбанк», відносяться до системно важливих (АТ «Ощадбанк» - банк 2 категорії) [48].

За три роки, обрані для дослідження 2021, 2022 і 2023 роки, АТ «Ощадбанк» отримував позитивний фінансовий результат. Так, чистий прибуток станом на 01.01.2022 року становив 1,055 млрд. грн. та збільшився до 4,752 млрд. грн. станом на 01.01.2024 року (рисунок 2.3).

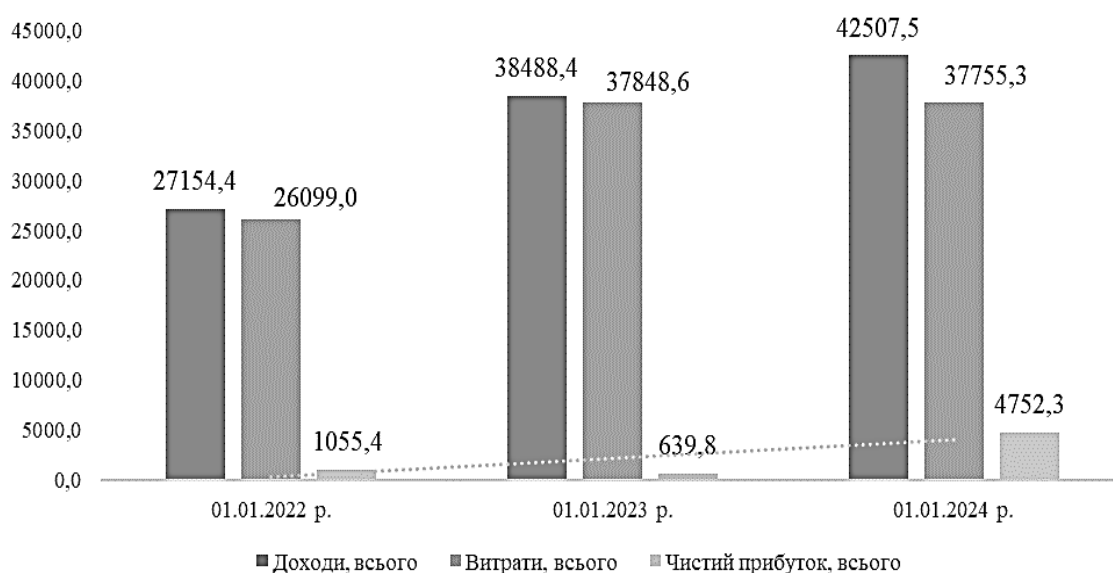

Рисунок 2.3 - Динаміка фінансових результатів АТ «Ощадбанк» за 2021-2023 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних НБУ [45]

Основним фактором, який обумовив зростання чистого прибутку є зростання доходів з 27,154 млрд. грн. за 2021 рік до 42,507 млрд. грн. за 2023 рік (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7 - Обсяг, структура та динаміка фінансових результатів АТ «Ощадбанк» за 2021-2023 рр.

Показники	01.01.2022 р.		01.01.2023 р.		01.01.2024 р.		Темп росту, 01.01.2024 / 01.01.2022	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	пп
Доходи, всього	27154,4	100,0	38488,4	100,0	42507,5	100,0	15353,1	0,0
процентні доходи	21349,0	67,6	22442,3	58,3	32646,3	72,3	11297,3	4,7
комісійні доходи	9802,4	31,0	9386,6	24,4	12024,7	26,6	2222,3	-4,4
торговий результат	-4445,2	-	6072,6	15,8	-2654,0	-	1791,1	-
інші операційні доходи	308,7	1,0	473,6	0,1	254,8	0,6	-54,0	-0,4
інші доходи	139,4	0,4	113,3	0,0	235,8	0,5	96,4	0,1
Витрати, всього	26099,0	100,0	37848,6	100,0	37755,3	100,0	11656,3	0,0
процентні витрати	7984,5	30,6	7557,9	20,0	13860,2	35,3	5875,8	4,7
комісійні витрати	3602,4	13,8	3454,4	9,1	5287,3	13,5	1684,8	-0,3
адміністративні та інші операційні витрати	12432,3	47,6	15366,7	40,6	15334,7	39,1	2902,4	-8,5
відрахування в резерви	2081,9	8,0	11471,7	30,3	-1475,2	-	-3557,1	-8,0
податок на прибуток	-2,1	-	-2,0	-	4748,2	12,1	4750,3	12,1
Чистий прибуток, всього	1055,4	X	639,8	X	4752,3	X	3696,9	X

Джерело: побудовано автором на основі даних НБУ [45]

Загальні витрати також зросли, але менше ніж доходи, що й призвело до зростання чистого прибутку. Значну частку доходів становлять процентні доходи, частка яких зросла з 67,6% станом на 01.01.2022 року до 72,3% станом на 01.01.2024 року. За даними таблиці також можна констатувати зростання комісійних доходів протягом періоду дослідження на 2,222 млрд. грн., що обумовлено переважно збільшенням кількості послуг.

Щодо витрат, то можна констатувати збільшення процентних витрат з 30,6% до 35,3%. Комісійні витрати та адміністративні та інші операційні витрати банку також зросли, але відрахування в резерви суттєво збільшило витрати. Не дивлячись на вищезазначене, чистий прибуток АТ «Ощадбанк» за 2023 рік становив 4,452 млрд. грн., що майже на 4,0 млрд. грн. більше у порівнянні з попередніми роками. З розміром чистого прибутку банк зайняв четверту позицію серед державних банків (8,7%), менша частка - 3,5% - в ПАТ АБ «Укргазбанк» (лідером є АТ КБ «Приватбанк» - 69,0%).

Заслуговує на увагу розмір податку на прибуток за 2023 рік, який становив 4,748 млрд. грн.. Як було зазначено вище, за результатами діяльності в 2023 році банки отримали номінально найбільшу за період дослідження суму прибутку і перерахували в бюджет найбільшу суму податків. Ця тенденція спостерігається по державним банкам в цілому та, як свідчать дані, по АТ «Ощадбанк», зокрема.

За період, обраний для дослідження, процентні доходи АТ «Ощадбанк» зросли з 21,349 млрд. грн. за 2021 рік до 32,646 млрд. грн. за 2023 рік, при цьому, основними джерелами отримання процентних доходів є операції з юридичними особами та фізичними особами, а також операції з цінними паперами (таблиця 2.8).

Слід зазначити, що при збільшенні доходів за всіма операціями, частка процентних доходів від операцій банку з фізичними особами є найменшою та за період дослідження зменшувалася та становила відповідно 13,0%, 8,0% та 7,9%.

Протягом цього періоду витрати також зросли з 7,984 млрд. грн. за 2021 рік до 13,860 млрд. грн. за 2023 рік. Витрати від операцій з фізичними особами також мали тенденцію до зростання на 3,318 млрд. грн..

Таблиця 2.8 - Динаміка та структура процентних доходів і витрат АТ «Ощадбанк» за 2021-2023 рр.

Показники	01.01.2022 р.		01.01.2023 р.		01.01.2024 р.		Темп росту, 01.01.2024 / 01.01.2022	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	пп
Процентні доходи	21349,0	100,0	22442,3	100,0	32646,3	100,0	10204,0	X
- доходи від операцій з юридичними особами	8408,1	39,4	9441,0	42,1	12283,6	37,6	2842,6	-4,4
- доходи від операцій з фізичними особами	2773,0	13,0	1790,6	8,0	2567,4	7,9	776,8	-0,1
- доходи від операцій з цінними паперами	10167,9	47,6	11210,7	50,0	17795,3	54,5	6584,6	4,6
Процентні витрати	7984,5	100,0	7557,9	100,0	13860,2	100,0	5875,8	X
- витрати від операцій з юридичними особами	3958,1	49,6	4063,5	53,8	6539,0	47,2	2580,9	-2,4
- витрати від операцій з фізичними особами	3958,0	49,6	3433,3	45,4	7276,7	52,5	3318,7	2,9
- інші процентні витрати	68,3	0,9	61,1	0,8	44,6	0,3	-23,8	-0,5
Чистий процентний дохід	13364,5	X	14884,4	X	18786,0	X	5875,8	X

Джерело: побудовано автором на основі даних НБУ [45]

При цьому, як свідчать дані таблиці, частка витрат на обслуговування фізичних осіб за підсумками роботи в 2023 році зросла на 2,9 пп та перевищила 50,0%. Визначені тенденції зміни процентних доходів та витрат призвели до зростання чистого процентного доходу в цілому по банку з 13,364 млрд. грн за 2021 рік до 18,786 млрд. грн. за 2023 рік, що свідчить про загальну ефективність операцій протягом цього періоду. Однак, як свідчить проведений аналіз, з метою залучення інвестора та проведення приватизації банку, яка за планом повинна пройти до 2025 року, банку потрібно змінити структуру активів. До 2023 року найбільшу частку в структурі чистих активів балансу АТ «Ощадбанк» займали кредити та заборгованість клієнтів (в 2022 році - 30,6%), з яких 86,2% - кредити та заборгованість юридичних осіб, більшість з яких - бюджетні установи (таблиця В.3, Додаток В).

В 2023 році значно збільшилися залишки по операціям з цінними паперами, які обліковуються за амортизованою собівартістю (довгострокові фінансові інвестиції в боргові цінні папери, які банк утримує до погашення: облігації, корпоративні векселі тощо). Вкладення в даний вид активів за 2023 рік зросли на 34,967 млрд. грн., а їх частка в чистих активах становила 33,5%.

Розгляд активних операцій банку не обмежується динамікою обсягів та частки операцій. Для банківської діяльності більш важливими є параметри ризиковості проведених операцій (включаючи частку непрацюючих кредитів) та мінімізації ризиків за ними (включаючи формування резервів) (таблиця В.4, Додаток В).

Дослідивши інформацію АТ «Ощадбанк» про розподіл кредитної заборгованості та розміру кредитного ризику за типами осіб (фізичні особи, юридичні особи та бюджетні установи) та за валютами станом на 01.01.2022 року, 01.01.2023 року та 01.10.2023 року, можна зробити висновок про загальну тенденцію до збільшення за всіма вказаними параметрами, крім кредитної заборгованості бюджетних установ в національній валюті.

Таким чином, основними клієнтами банку щодо активних операцій є юридичні особи, при цьому, що є загрозовим, більшість з них - державні компанії. Така ситуація обумовлює необхідність розвитку співпраці банку з МСБ, роздрібними клієнтами та приватними компаніями. Особливо актуальним є впровадження та розвиток комерційних операцій з приватним сектором (фізичними особами), так як наразі, як було визначено вище, співпраця з фізичними особами обумовлює значні процентні витрати [49, 50].

В структурі ресурсів (пасивів балансу) АТ «Ощадбанк» близько 90,0% - кошти клієнтів (87,9%, 92,5% та 94,4% відповідно станом на 01.01.2022 року, 01.01.2023 року та 01.01.2024 року) (таблиця В.5, Додаток В).

При цьому, кошти фізичних осіб займають 64,5% 72,1% та 63,0% відповідно по роках, загального обсягу коштів клієнтів. Кошти фізичних осіб на вимогу станом на 01.01.2024 року становили 104,515 млрд. грн. або 55,5% коштів фізичних осіб, проти 43,8% станом на 01.01.2022 р..

З одного боку, будучи системним банком АТ «Ощадбанк» виконує соціальну функцію і виправдовує своє функціонування в такому статусі, особливо під час воєнних дій, проте, з іншого боку, з метою приватизації банку та зменшення частки державної участі в банківській системі потрібно націлюватися на розвиток нових відносин.

До 2025 року визначено три стратегічні цілі АТ «Ощадбанк»: комерціалізація, цифровізація та прибутковість. Події 2022 року вплинули на зміну монетарної політики НБУ, щодо забезпечення стабільності національної грошової одиниці, фінансового сектору та банківської системи, а також обумовили потреби в удосконаленні існуючих та впровадженні нових послуг фізичним особам.

АТ «Ощадбанк» здійснює діяльність на підставі банківської ліцензії №148 від 05.10.2011 року, також має право на здійснення депозитарної діяльності, професійної діяльності на фондовому ринку (брокерська, дилерська діяльність, андеррайтинг, управління цінними паперами) тощо (рисунок В.1, Додаток В) [51].

АТ «Ощадбанк» є членом значної кількості організацій (УкрСВІФТ, Mastercard, Visa, НАБУ, ПАРД, ЄМА, ПРОСТІР, SWIFT, ЕВА), що дає йому право проводити банківську та іншу дозволена діяльність у значній кількості країн, в різних платіжних системах, з використанням різних платіжних інструментів та в різних валютах, обслуговуючи юридичних, фізичних осіб та фінансові установи (таблиця В.1, Додаток В).

АТ «Ощадбанк» акредитований АТ «Фондова біржа ПФТС» (ПФТС) та ПрАТ «Фондова біржа «Перспектива» та має визначені рейтинги Moody's Investors Service та Fitch Rating [51]. Окремого аналізу потребує діяльність АТ «Ощадбанк» у 2022-2023 рр., що буде проведено далі. Наразі зазначимо, що у грудні 2022 року банк зайняв першу позицію у рейтингу «25 провідних банків України під час війни» від ІА «Financial Club».

АТ «Ощадбанк» залишається банком із найбільшою мережею відокремлених структурних підрозділів, що обумовлено його соціальною функцією як державного банку. Слід зазначити, що з 2004 року найбільша кількість структурних підрозділів по банківській системі України була зафіксована станом на 01.01.2009 року - 22974.

У подальшому спостерігається тенденція до скорочення чисельності: так, станом на 01.01.2024 року зареєстровано 5138 підрозділів проти 8509 підрозділів станом на 01.01.2019 року, тобто на 13647 (рисунок 2.4).

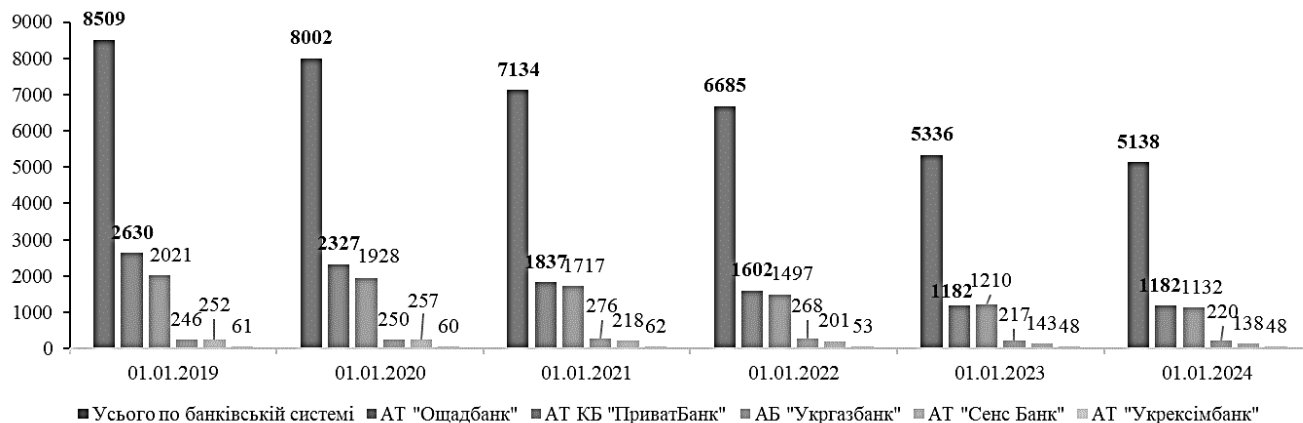

Рисунок 2.4 - Динаміка структурних підрозділів банків з державною часткою за 2018-2023 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних НБУ [52]

За цей період кількість структурних підрозділів АТ «Ощадбанк» скоротилася на 3812 та станом на 01.01.2024 року становить 1182 підрозділи. Доцільно констатувати, що з 2014 р. по 2020 р. в структурі АТ «Ощадбанк» створено і функціонувало 675 відділень нового формату, серед яких 25 інклюзивних відділень, 1 преміум-центр та 67 преміум-зона для VIP-клієнтів [13].

За інформацією НБУ станом на 01.01.2024 року в Україні із-за воєнної агресії тимчасово призупинена діяльність 869 структурних підрозділів 63 діючих банків, з яких 600 підрозділів АТ «Ощадбанк» (Дніпропетровська - 7 (в тому числі АТ «Ощадбанк» - 1), Донецька - 435 (349), Закарпатська - 1, Запорізька - 84 (24), Івано-Франківська - 1, Київ та Київська область - 18, Луганська - 220 (191), Львівська - 3, Миколаївська - 6 (4), Одеська - 3 (1), Сумська - 4 (1), Харківська - 14 (3) та Херсонська - 72 (26).

З початком масштабного вторгнення росії в Україну АТ «Ощадбанк» організував роботу всіх структурних підрозділів та інфраструктурних об'єктів (відділень, банкоматів, мережі терміналів, контакт-центру тощо) для забезпечення

стабільності роботи на всіх рівнях та задоволення потреб фізичних осіб [51]. Окремим завданням було відновлення роботи банку на деокупованих територіях та забезпечення людей грошовими коштами. Наразі, крім 1182 відділень, банківські послуги фізичним особам надаються через 2790 банкоматів та 2555 терміналів для самообслуговування. 450 відділень АТ «Ощадбанк» в межах функціонування мережі Power Banking, створеної за ініціативи НБУ можуть надавати банківські послуги (по отриманню готівки, проведенню платежів, переказів, обміну валют) в умовах тривалої відсутності електроенергії (включаючи повний блекаут) [51].

2.3 Аналіз взаємовідносин АТ «Ощадбанк» з фізичними особами

Основними видами послуг АТ «Ощадбанк» приватним клієнтам станом на 01.02.2024 р. є: платежі і перекази, карткові продукти, депозити, кредити, послуги в межах «Нового Мобільного Ощаду» (мобільний Ощад, Інтернет-банкінг, Ощад 24/7, Google гаманець, Apple Pay, застосунок «Мій ЖК», застосунок для САМовивозу «Само») та інші, включаючи облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) / військові облігації, страхування, валютно-обмінні операції, індивідуальні сейфи тощо (таблиця 2.9).

З 2015 року в системі АТ «Ощадбанк» побудований мобільний банкінг, запроваджений Google Pay та Apple Pay, а також функціонують цифрові продукти - MiPay та SwatchPAY [52]. Перехід до комбінованого обслуговування клієнтів є вимогою часу, обумовленою спочатку пандемією COVID-19, а в подальшому - воєнним станом, в результаті введення якого, багато клієнтів, в тому числі фізичних осіб, перемістилися або в межах країни, або виїхали за кордон.

Визначені в таблиці послуги враховують потреби фізичних осіб, які виникли з 2014 року у зв'язку з появою тимчасово окупованих територій України та неможливістю організовувати роботу відділень банку на них. Повномасштабне російське вторгнення 2022 року змусило 40% населення України покинути свої домівки, при цьому 26% мігрували всередині країни (ВПО), а 14% - за кордон [53].

Таблиця 2.9 - Види послуг АТ «Ощадбанк» приватним клієнтам (фізичним особам) станом на 01.02.2024 р.

Група	Види
Платежі та перекази	переказ з картки на картку, перекази, платежі
Картки	особисті, преміальні, зарплатні, для виплат, для молоді, кредитні, акції, бонусні програми, мобільні заощадження
Депозити	Моя перемога, Мій захисник, Мій депозит, Пенсійний депозит, Мій валютний депозит (наявний депозитний калькулятор та інформація ФГВФО)
Кредити	на нове авто, на авто з пробігом, нерухомість на вторинному ринку (пропозиції від партнерів (іпотечні програми вторинного ринку нерухомості від «ІНТЕРГАЛ-БУД», ЖК «Файна Таун» від KAN, ЖК RESPUBLIKA від KAN, ЖК «Комфорт Таун» від KAN)), державна програма іпотечного кредитування «Оселя, кеш кредит, доступна іпотека 7% (призупинено), кредит розстрочка, під депозит, реструктуризація кредитів, під іпотеку, кредит на каско, програма перекредитування
Новий Мобільний Ощад	мобільний Ощад, Інтернет-банкінг, Ощад 24/7, Google гаманець, Apple Pay, застосунок «Мій ЖК», застосунок для SAMовивозу «Sam»
Інше (інформація та послуги)	курси валют, персональний банкінг, моя безбар'єрність, моя пенсійна картка для військових, кабінет нотаріуса, облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) / військові облігації, благодійність, безготівкова монетизація пільг, страхування, сміливість, монети та злитки, майно на продаж, індивідуальні сейфи, послуги з торгівлі цінними паперами, співпраця з колекторськими компаніями, інкасація та перевезення цінностей, послуги депозитарної установи, закупівлі, поточні рахунки, постачання газу ГК «Нафтогаз України», калькулятор IBAN

Джерело: систематизовано автором на основі даних сайту АТ «Ощадбанк» [51]

За офіційними даними, 41% ВПО і 59% емігрантів за кордон повністю втратили джерело доходу. Найбільше постраждали мешканці східних регіонів, працівники промисловості та сфери послуг. Як наслідок, 66% ВПО та 54% закордонних мігрантів відчували зменшення витрат. Однак навіть у воєнний час дві третини користувачів банківських послуг надавали перевагу безготівковим платежам і були більш заощадливими у витратах.

У перші місяці широкомасштабного вторгнення росії українці побоювалися за безпеку своїх грошей і почали масово знімати готівку. За даними НБУ, частка безготівкових операцій в Україні зросла з 75% до 90% за останні п'ять років (до 2022 року), таким чином, лише одна з десяти транзакцій здійснюється готівкою. Безготівкові платежі також переважали у вартісному вираженні протягом 2000-2021

років. За даними Національного банку України, 60,9% транзакцій у 2021 році було здійснено безготівково.

Для більшості користувачів банківських карток основною мотивацією для зняття готівки є заощадження на непередбачувані випадки. Проте, банківські картки все ще залишаються основним платіжним засобом для 2/3 українських респондентів, тоді як для решти 1/3 основним платіжним засобом є готівка. Особливо це стосується мешканців південних регіонів, де 52% респондентів надають перевагу готівці. За кордоном чверть опитаних використовують для покупок готівкову іноземну валюту, 12% - іноземні банківські картки, решта - українські банківські картки.

Серед переміщених осіб за кордоном частка використання готівки зросла на 30%. В межах України це стосується половини населення. Основною причиною такої тенденції є неможливість розраховуватися картою в роздрібній торгівлі та сфері послуг; НБУ зазначає, що через війну зменшилася кількість POS-терміналів, які працюють у мережі роздрібною торгівлі та сфери послуг. Порівняно з попереднім роком, їх на 13,7% менше.

Однак, щоб зменшити витрати бізнесу на встановлення POS-терміналів та компенсувати скорочення мережі, АТ «Ощадбанк» пропонує інші технологічні рішення, такі як ОщадРАУ, що дозволяє здійснювати безготівкові розрахунки за допомогою платіжних карток без необхідності використання POS-терміналів. Згідно з даними про платіжні операції українських клієнтів через POS-термінали АТ «Ощадбанк», загальний «середній чек» для безготівкових витрат через банківські POS-термінали в 2022 році збільшився на 29,8%.

З початком повномасштабного вторгнення потреба в купівлі іноземної валюти стала надзвичайно важливою для користувачів банківських послуг, які залишилися в Україні (12%), для ВПО для отримання грошових переказів (15%), для тих, хто перебуває за кордоном, для переказу грошей в Україну (20%) та для захисту заощаджень від девальвації.

Основними банківськими проблемами для респондентів в Україні були неможливість здійснювати операції з іноземною валютою, відсутність готівки в

банкоматах (особливо у східних та північних регіонах), відмова продавців приймати платежі та неможливість розраховуватися карткою в магазинах. Респонденти за кордоном частіше стикалися з проблемами зі зняттям готівки (7%), конвертацією за невигідним курсом (5%) та високими комісіями за зняття готівки (5%). АТ «Ощадбанк» відкриває та веде поточні рахунки у національній та іноземній валютах фізичним особам з метою: здійснення платежів, грошових переказів, купівлі-продажу іноземної валюти, готівкового та безготівкового поповнення рахунків, зарахування та видачі готівки, можливості проведення безготівкових розрахунків, сплати комунальних та інших платежів. Тарифи за послуги установ АТ «Ощадбанк» наведені в Додатку В. Крім того, доцільно зауважити, що введення в дію «Інструкції про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг» від 29 липня 2022 р. значно спростило проведення розрахункових операцій і платежів [54].

Не дивлячись на масове зняття коштів на початку воєнного стану, залишки коштів фізичних осіб-клієнтів АТ «Ощадбанку» за 2022 рік збільшилися на 44,964 млрд. грн., в тому числі, кошти на вимогу (включаючи карткові рахунки) - на 42,527 млрд. грн. (таблиця 2.10 та В.5 Додатку В).

Таблиця 2.10 - Динаміка залишків коштів фізичних осіб в АТ «Ощадбанк» за 2021-2023 рр.

Показники	01.01.2022 р.		01.01.2023 р.		01.01.2024 р.		Темп росту, 01.01.2024 / 01.01.2022	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	пп
Кошти клієнтів	188933,3	87,9	231297,5	92,5	298969,6	94,4	110036,3	6,6
у тому числі кошти фізичних осіб	121770,4	64,5	166734,8	72,1	188332,6	63,0	66562,2	-1,5
з них кошти на вимогу	53373,3	43,8	95900,8	57,5	104515,4	55,5	51142,1	11,7
Усього зобов'язань	215017,8	100,0	250037,9	100,0	316565,5	100,0	101547,7	X
Пасиви, усього	236887,7		272202,2		343457,9		106570,2	

Джерело: побудовано автором на основі даних НБУ [45]

За період дослідження з 2022 року відбулися зміни у обсягах та видах депозитних продуктів банків України в цілому, та АТ «Ощадбанк», зокрема.

Йдеться про появу у 2022 році депозитного продукту в іноземній валюті (долар США). Крім того, доцільно звернути увагу на ОВДП та військові облигації (різновид ОВДП), які для банку є операціями з цінними паперами, проте для фізичної особи можуть розглядатися в якості інструмента заощадження коштів (інвестування).

Види депозитів АТ «Ощадбанк», які пропонуються приватним клієнтам станом на 01.02.2024 р.: «Моя перемога», «Мій захисник», «Мій депозит», «Пенсійний депозит» та «Мій валютний депозит» (див. таблицю 2.9). Основні умови та плата за даними депозитами наведені в таблиці В.7, Додаток В. Основним документом, який регламентує проведення депозитних операцій банками є «Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій та операцій з ощадними сертифікатами банку» [55].

За інформацією АТ «Ощадбанк» серед наявних депозитних продуктів найбільший попит мають: «Мій захисник» та «Моя перемога». Станом на кінець червня 2023 року на пільговому депозиті для військовослужбовців та членів їхніх родин «Мій захисник» було розміщено 13,4 млрд. грн.. Щодо депозиту «Моя перемога», то починаючи з дати його запровадження (з 10 травня 2023 року) на ньому було розміщено понад 4,5 млрд. грн. [51].

Слід акцентувати увагу, що з 2022 року АТ «Ощадбанк» є учасником ФГВФО, який був створений ще в 1998 році для захисту прав та законних інтересів вкладників банків України [56]. Упродовж дії воєнного стану в Україні, а також з місяців з дня припинення або його скасування ФГВФО відшкодуванню підлягає вклад в повному розмірі, включаючи відсотки. Після встановленого терміну гранична сума відшкодування не може становити менше 600 тис. грн. [57].

Станом на 01.01.2024 року в АТ «Ощадбанк» 12,8 млн. вкладників, сума можливого відшкодування ФГВФО становить 192,7 млрд. грн. (таблиця 2.11).

У випадку необхідності повернення вкладу АТ «Ощадбанку», який був залучений до набуття банком статусу учасника ФГВФО, такий вклад та плата за ним гарантується не ФГВФО, а державою.

Таблиця 2.11 - Розподіл вкладів фізичних осіб АТ «Ощадбанк» та сума можливого відшкодування ФГВФО

Показники	01.01.2023 р.	01.01.2024 р.	Темп росту, 01.01.2024 / 01.01.2023
Кількість вкладників, осіб	12498202	12834594	336392
з них в іноземній валюті	478805	531846	53041
Сума вкладів, млн. грн.	169790,9	192748,6	22957,7
з них в іноземній валюті	42688,0	41391,1	-1296,9
Сума можливого відшкодування ФГВФО, млн. грн.	169784,4	192742,2	22957,8

Джерело: побудовано автором на основі даних НБУ [45]

ОВДП є державними цінними паперами, емітентом яких є Мінфін. За ними держава на 100% гарантує виплату номінальної вартості та доходу, передбаченого умовами емісії та розміщення, в яких АТ «Ощадбанк», будучи первинним дилером на РДЦП України приймає участь на аукціонах, де Мінфін здійснює розміщення ОВДП. Одним із різновидів ОВДП є Військові облігації, особливістю яких є цільове спрямування залучених коштів на фінансування ЗСУ, а також потреб країни в умовах функціонування воєнного стану. Умови купівлі-продажу ОВДП в АТ «Ощадбанк», а також тарифи на депозитарну діяльність банку наведені в Додатку В (таблиці В.8-В.10).

Сума залишків коштів, інвестованих АТ «Ощадбанк» в ОВДП станом на 01.01.2022 року становила 92,753 млрд. грн., станом на 01.01.2023 року - 89,832 млрд. грн. та станом на 01.01.2024 року - 107,447 млрд. грн. (див. таблицю В.3 (активи), Додаток В).

Щодо кредитних продуктів та відповідно, кредитної заборгованості за ними, то загальна сума кредитної заборгованості фізичних осіб, включаючи ФОП, по АТ «Ощадбанк» зросла з 116547,7 млн. грн. на початку 2022 року до 141694,9 млн. грн. на початку жовтня 2023 року., темп росту склав 21,9% (таблиця 2.12 та таблиця В.5).

Як свідчать дані таблиці та, як було визначено вище, питома вага кредитної заборгованості фізичних осіб в загальній по АТ «Ощадбанк» займає незначну частку: відповідно 15,1%, 12,5% та 14,1% станом на 01.01.2022 р., 01.01.2023 р. та

01.10.2023 р. При цьому при номінальному зростанні сум заборгованості, як в національній, так і в іноземній валютах, частка кредитної заборгованості фізичних осіб за 2022 рік зменшувалася.

Таблиця 2.12 - Розподіл кредитів, наданих фізичним особам (в т.ч. ФОП) у національній та іноземній валютах АТ «Ощадбанк», станом на 01 число

Показники	01.01.2022 р.		01.01.2023 р.		01.10.2023 р.		Темп росту, 01.01.2023 / 01.01.2022	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	пп
Усього	17583,4	15,1	17830,2	12,5	19917,3	14,1	246,8	-2,5
національна валюта	16372,9	19,8	16435,9	17,0	18556,4	19,0	63,0	-2,8
іноземна валюта	1210,5	3,6	1394,3	3,1	1360,9	3,1	183,8	-0,5
Усього по АТ «Ощадбанк»	116547,7	100,0	142160,6	100,0	141694,9	100,0	25613,0	X
національна валюта	82729,3	100,0	96749,8	100,0	97523,3	100,0	14020,5	X
іноземна валюта	33818,3	100,0	45410,8	100,0	44171,5	100,0	11592,5	X

Джерело: побудовано автором на основі даних НБУ [41]

За 9 місяців 2023 року простежується перевищення показників у порівнянні в початком року. Щодо ризиковості кредитних операцій з фізичними особами, то слід визначити, що за 2022 рік відбулося зменшення розміру кредитного ризику за 1 класом боржника на 264832 млн. грн., а за 2-5 класами спостерігається його збільшення відповідно по класам на 65880 млн. грн., 72684 млн. грн., 105577 млн. грн. та 992629 млн. грн..

Види кредитних продуктів АТ «Ощадбанк», як і депозитних, зазнали змін після 24.02.2022 року та також враховували можливості банку і потреби фізичних осіб. За інформацією АТ «Ощадбанк» для підтримки клієнтів, в тому числі, фізичних осіб, в перші місяці воєнного стану було запроваджено кредитні канікули, а в подальшому - програми реструктуризації кредитної заборгованості. Позитивним у взаємовідносинах з фізичними особами була також надана можливість користування встановленими раніше кредитними картковими лімітами без обмежень.

У травні АТ «Ощадбанк» першим розпочав відновлення роздрібного кредитування. Основними кредитними продуктами АТ «Ощадбанк» станом на

01.01.2024 р. є: на авто (нове та з пробігом), нерухомість на вторинному ринку, державна програма іпотечного кредитування «Оселя, кеш кредит, кредит розстрочка, під депозит, під іпотеку, кредит на каско, програма перекредитування (див. таблицю 2.10 та таблицю В.11, додаток В).

Основними видами строкових кредитів є кредит на придбання авто, нерухомість на вторинному ринку та функціонування державної програми іпотечного кредитування «Оселя» [58]. В середині травня 2022 року було відновлено кредитування на авто, і на кінець жовтня було видано 2 тис. кредитів на 1,27 млрд грн.. У 2023 році АТ «Ощадбанк» продовжив утримання лідерства на цьому ринку. Так, за 9 місяців 2023 року було прокредитовано 1868 позичальників на загальну суму 1,45 млрд. грн.; це – 58% ринку авторедитування України. Середня сума кредиту на авто за 2022-2023 роки зросла на 40%., що спричинено подорожчання всіх імпортованих товарів, включаючи авто, із-за девальвації гривні. Щодо марок авто, то це ті, за якими імпортери налагодили логістику поставок («Хюндай», «Мітсубісі», «Шкода», «Тойота»).

Змінилися певні умови кредитування: мінімальний аванс збільшився з 10% до 30%; до 60% кредитів видаються на терміни до 36 місяців, у порівнянні з попередніми роками із строком кредитування 84 місяці. За регіонами автокредитування в 2023 році представлено таким чином: м. Київ, Львівське обласне управління, Одеса та Дніпро. Відзначається збільшення частки жінок-позичальниць. (до 38% загального обсягу заявок потенційних позичальників).

Щодо іпотечного кредитування, то було з'ясовано, що його відновлення відбулося із серпня 2022 року. За 9 місяців 2023 року АТ «Ощадбанк» було видано близько 760 млн. грн. іпотечних кредитів, частка іпотечних кредитів АТ «Ощадбанк» на ринку складає близько 55%.

АТ «Ощадбанк» також є учасником державної програми пільгового іпотечного кредитування «Оселя» (реалізують програму Мінекономіки, Мінцифри та ПрАТ «Укрфінжитло»; банки-партнери: АТ «Ощадбанк», АТ КБ «Приватбанк», АБ «Укргазбанк», АТ «Глобус банк», АТ «Sky Bank», АТ «Укрексімбанк» та АТ «Сенс-Банк»). АТ «Ощадбанк» був першим банком в

Україні, який видав кредит за програмою «Оселя загалом (9 лютого 2023 року в Ужгородському відділенні АТ «Ощадбанк» родина, яка переїхала після початку війни обрала будинок площею 82,8 м²), а також видав перший кредит на квартиру в об'єкті незавершеного будівництва, а також реалізував першу спільну програму з регіональною владою, яка компенсує частину відсоткової ставки за кредитом зі свого бюджету [51].

За інформацією КМУ від 12 лютого 2024 року, кредитами за програмою «Оселя скористалися 7200 родин на загальну суму 11 млрд. грн. [59]. З 29 січня 2024 року скористатись програмою кредитування можуть як окремі клієнти визначених професій, так і громадяни, які хочуть придбати житло або покращити умови проживання (умови кредитування наведені в таблиці В.11, Додатку В).

У зв'язку з воєнним станом змінилась географія ринку іпотечного кредитування: відбулося підвищення попиту в західній частині України (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська та Чернівецька області). Основним видом позичальників є ВПО, які мають кошти для першого внеску.

Таким чином, підводячи підсумок аналізу тенденцій у взаємовідносинах між банками та фізичними особами, можна зробити висновки, що на форми і види відносин впливають, як фактори зовнішнього середовища (в тому числі, обрана монетарна політика НБУ), так і фактори внутрішнього середовища банку, які визначаються видом банку. Розробка та впровадження банківських продуктів для фізичних осіб відбувається з урахуванням можливостей банку та потреб фізичних осіб. З початку повномасштабної воєнної агресії з боку росії, банківська система зберегла фінансову стійкість завдяки виваженій політиці НБУ та можливостям окремих банків відреагувати на загрози впровадженням цифрових технологій у взаємини між банком і клієнтами.

РОЗДІЛ 3

ПРОГНОЗУВАННЯ ФОРМ ВЗАЄМОВІДНОСИН БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ З ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ НА СЕРЕДНЬОСТРОКОВУ ПЕРСПЕКТИВУ

3.1 Прогнозні макроекономічні показники економічного розвитку України та монетарної політики НБУ на 2024-2026 роки

Як показали результати дослідження теоретичних та практичних аспектів формування відносин між банківськими установами та клієнтами-фізичними особами, на форми взаємовідносин впливають фактори макrorівня, включаючи монетарну політику НБУ, та мікрорівня, які обумовлені можливостями окремої банківської установи забезпечити потреби фізичних осіб у послугах.

Аналіз діяльності банків в 2023 році показав, що в цілому були сформовані сприятливі макроекономічні умови: приріст ВВП, сповільнення інфляції, зниження облікової ставки, поточний рівень якої гарантував привабливість гривневих інструментів для заощадження коштів з урахуванням поліпшення інфляційних очікувань населення; перехід НБУ до режиму керованого режиму обмінного курсу; ризики щодо стабільності валютного ринку і фінансової системи не були реалізовані.

За 2023 рік також визначений приплив коштів клієнтів до банківських установ, що обумовлено, як поверненням довіри до банків (як у випадку із АТ «Ощадбанк», так і відсутністю альтернатив для збереження коштів фізичних осіб в умовах невизначеності та воєнного стану). Така ситуація допомагає банкам підтримувати ліквідну позицію та керувати нею, враховуючи терміни появи розривів ліквідності у продовж року. Цим пояснюються значні розбіжності у розмірі процентних ставок за депозитними продуктами на різні терміни. Висока якість ліквідних активів, які займають 46 % активів банків, являє собою фінансовий

резерв, який можна використати при значному відтоку коштів з банків, ризик прояву якого наразі є незначним [60].

Позитивним також в діяльності банків та фінансової системи в цілому, є збільшення гривневого кредитування як бізнес-структур, так і фізичних осіб. На ринку роздрібних кредитів найбільше зростання незабезпечених споживчих та іпотечних позик. Деякі банки вже відновили обсяги портфелів роздрібних кредитів до рівня, який мали до повномасштабного вторгнення росії в Україну. Іпотечне кредитування, яке здійснюється державними банками, в тому числі АТ «Ощадбанк», за державною програмою «єОселя» збільшується за обсягами та кількісно. Нині оцінити якість та ризики цих кредитів складно, із-за відносно невеликого терміну їх використання, проте, як було встановлено в аналітичному розділі роботи, відбулося розширення видів позичальників за даним кредитом та розширився доступ до різного виду іпотеки.

Значне зниження облікової ставки НБУ вплинуло на дохідність основних груп процентних активів банків. Дохід від депозитних сертифікатів у банків зменшується, оскільки ставки на них знизилися найбільш швидко. У той же час у середньому дохідність портфеля ОВДП трохи зросла, оскільки старі випуски замінюються новими з вищими купонами. Умови розміщення ОВДП наразі вигідні, оскільки банки отримують високу премію за строковість інвестицій порівняно з обліковою ставкою. Дохід від кредитування стає більш значущим у процентних доходах, навіть при зниженні ставок за бізнес-позиками. Банки також зменшили ставки за вкладами, особливо для бізнесу. Ймовірно, максимальна величина процентної маржі для банків вже минула, але вона залишається високою, і її скорочення не є значним ризиком для банків.

Як було визначено, за 2023 рік банками України отримано майже 86 млрд. грн. прибутку та сплачено близько 73 млрд. грн. податків. Прогнозується, що безстрокове підвищення ставки податку до 25% з 2024 року суттєво вплине на прибутковість банків, знизивши рентабельність їхнього бізнесу та швидкість нагромадження капіталу. В опитуванні про системні ризики банків, проведене в

листопаді 2023 року вперше за довгий час якість законодавства та податкової системи були визнані одними з найбільш вагомих ризиків.

Висока прибутковість банків призвела до зростання показників достатності капіталу. Наразі запас капіталу більше, ніж достатній не лише для покриття ризиків, передбачених нормативами, але й для виконання нових запланованих вимог, зокрема повного покриття капіталом операційного та ринкового ризиків.

Відповідно до офіційної нормативної бази НБУ використовує власні прогнози з метою розробки монетарної політики, а КМУ - з метою реалізації фіскальної політики і формування проєкту бюджету на середньострокову перспективу (наступний рік) [61]. В межах даної роботи використовуються припущення, які встановлені НБУ для розробки основного сценарію макроекономічного прогнозу. Основні з них: подальше проведення збалансованої монетарної та фіскальної політики з акцентом на забезпечення макрофінансової стабільності; систематичне виконання Україною своїх зобов'язань за програмами співпраці з міжнародними партнерами, які з свого боку будуть продовжувати надавати сплановану достатню фінансову підтримку.

Повномасштабна війна та пов'язані із нею безпекові загрози є ключовим системним ризиком для економіки та фінансового сектору. Через значні воєнні витрати економіка залишатиметься дуже залежною від міжнародної фінансової допомоги. Останніми місяцями посилюються ризики неритмічності її надходження та зниження обсягів – нині це основна загроза для макростабільності. Втім шанси на спішне погодження пакетів фінансової допомоги партнерами на сьогодні видаються високими. Тож базовий сценарій НБУ на 2024 рік передбачає збереження макроекономічних передумов для стабільної роботи фінансового сектору – подальше економічне зростання, однозначову інфляцію, контрольованість валютного ринку та збереження привабливості гривневих активів.

Проводячи прогнозування форм взаємовідносин банківських установ з фізичними особами, зазначимо, що за даними МЗС з посиланням на дані Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) станом на

початок вересня 2023 року за межами країни перебуває близько 7,4 млн. громадян України (при цьому не всі 7,4 млн. українців знаходяться за кордоном із-за повномасштабного російського вторгнення). За інформацією УВКБ ООН з 24 лютого 2022 року з України не повернулося близько 6,9 млн. українців. За даними МЗС найбільша кількість мігрантів проживає в Німеччині (14,6%), Польщі (13%), США (12%), а також в Канаді (5,4%), Чехії (5,0%), Великій Британії – (2,8%) та Іспанії (2,5%) [62].

Українські біженці в ЄС матимуть гарантований захист щонайменше до 4 березня 2025 року згідно з повідомленням Європейської ради. Після двох років перебування з трьох можливих, зменшується ймовірність повернення українців на батьківщину. Біженці акліматизуються до нових умов, знаходять роботу, діти адаптуються до нових навчальних закладів та навчання. За словами психологів, після двох років перебування в «умовах нового життя» повернення додому сприймається психологічно як нова форма еміграції.

Україні вкрай важливо, щоб її громадяни якнайшвидше поверталися на батьківщину, оскільки без їхнього повернення відновлення країни стане неможливим. За експертною думкою, кожних 100 тисяч українців, які повертаються до країни, приносять зростання ВВП на 0,5%, а ці кошти Україні наразі надзвичайно необхідні. Тож, якщо раніше мова йшла про повернення після завершення бойових дій, то зараз, коли умови та термін завершення війни неоднозначні, українська влада шукає спосіб прискорити повернення біженців вже зараз. Основна проблема полягає у зменшенні чисельності людей працездатного віку ще до початку повномасштабної війни. Якщо мільйони платників податків не повернуться в Україну, це може призвести до справжньої катастрофи [63].

Основний сценарій прогнозування макроекономічних показників НБУ передбачає помітне зниження безпекових ризиків з 2025 року, які сприятимуть повному відновленню роботи морських портів, розширенню можливостей для інвестиційної та економічної діяльності, поступовому поверненню до України вимушених мігрантів [64].

Середньострокова інфляційна ціль України була встановлена на рівні 5,0% (річний приріст індексу споживчих цін). За період дослідження інфляція кілька разів досягала цілі: у 2011 році - 4,6%, у 2019 році - 4,1%, у 2020 році - 5,0%; у 2000 році - 25,8%, у 2014 році - 24,9%, у 2015 році - 43,3%, у 2022 році - 26,6% та у 2023 році - 5,1% (рисунок 3.1).

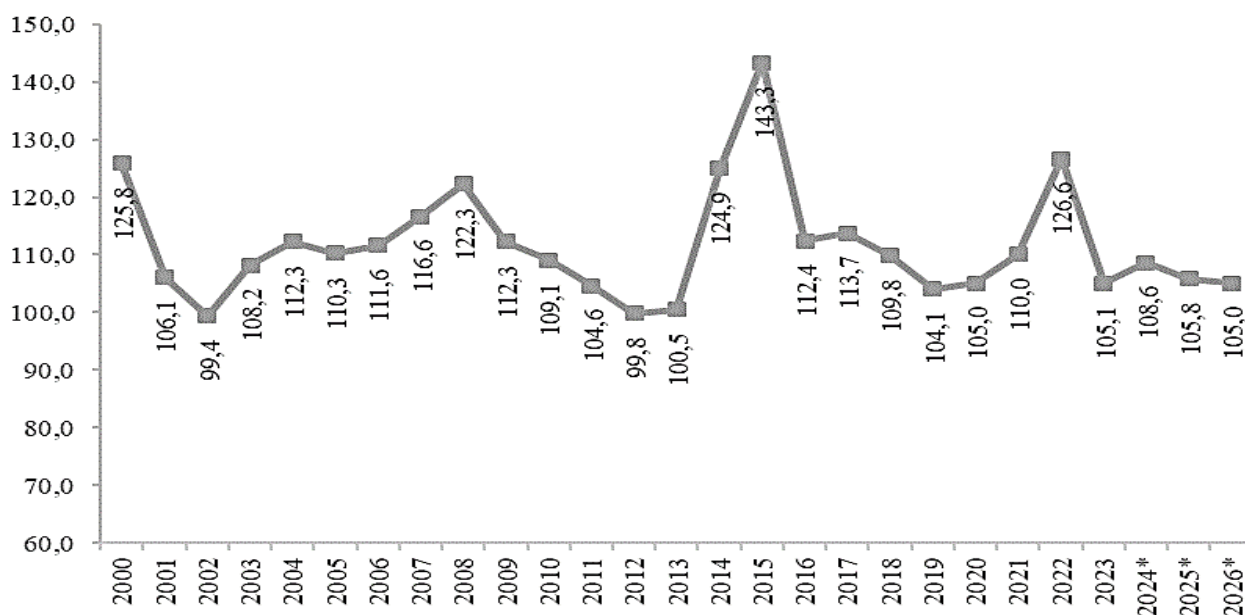

Рисунок 3.1 - Динаміка індексів інфляції (індексів споживчих цін) за 2000-2023 рр. та прогноз на 2024-2026 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних Мінфіна та НБУ [65, 66]

Як свідчать дані рисунку, показник індексу інфляції (індексу споживчих цін) за 2023 рік перевершив всі прогнозні значення. Так, у 2022 році плановий рівень індексу інфляції на 2023 рік був на рівні 14,8%, у подальшому він був переглянутий до 10,6% та 5,8%. Фактичний показник 5,1%, крім іншого, засвідчує ефективність монетарної політики НБУ.

За прогнозами НБУ у 2024 році інфляція пришвидшиться до 8,6% (у Держбюджет на 2024 закладено інфляцію на рівні 9,7%), у 2025 році після зниження безпекових ризиків - сповільниться до 5,8%, а у 2026 році - повернеться до цільового рівня в 5,0%. Цьому, на думку регулятора, сприятимуть, по-перше,

зменшення зовнішнього інфляційного тиску, в тому числі із-за здешевлення енергоносіїв, по, друге, - виважена монетарна політика НБУ.

У 2023 році зростання реального ВВП України, за різними оцінками, відбулося на 5-5,5% (рисунк 3.2).

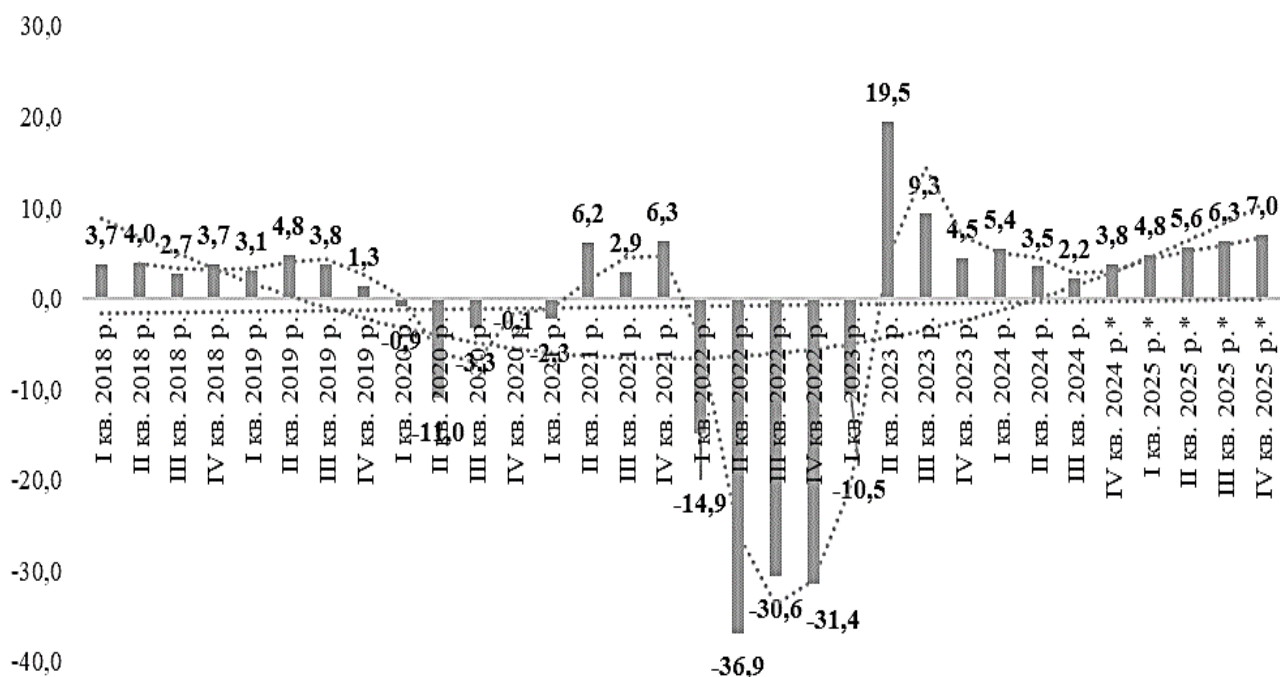

Рисунок 3.2 - Щоквартальна зміна ВВП України за 2018-2023 рр. та прогноз на 2024-2025 рр. %

Джерело: побудовано автором на основі даних Мінфіна та Центру економічної стратегії [67, 68]

Це відновлення відбулося після різкого спаду на 28,8% у 2022 році (у 2022 році зростання ВВП відбулося через низьку базу порівняння, але насправді економічне відновлення зупинилося). Незважаючи на покращення, ВВП залишається приблизно на чверть нижчим, ніж у 2021 році. У першому кварталі 2023 року ВВП продовжував зменшуватися, але протягом наступних трьох кварталів відбувався зростання. Протягом кожного кварталу 2023 року реальний ВВП був нижчим у порівнянні з відповідним кварталом 2021 року.

У 2024 році реальний ВВП надалі зростатиме, але повільнішими темпами (в середньому прогнозний рівень становить 3,6%; в Державний бюджет 2024 року закладене прогнозне значення ВВП - 4,6%). Відновлення підтримуватимуть м'яка

фіскальна політика, подальше поживлення внутрішнього попиту, а також розширення логістичних потужностей. Водночас все ще високі безпекові ризики та масштабність втрат і руйнувань обмежуватимуть економічне зростання.

У 2025 році прогнозується зростання економіки до 5,9% (I квартал - 4,8%, II квартал - 5,6%, III квартал - 6,3% та IV квартал - 7,0%), а в 2026 році - до 4,5%. Зниження безпекових ризиків покращить загальні очікування, логістику буде оптимізовано, а виробничі процеси впорядковано. Стимулюючий вплив фіскальної політики також збережеться. Однак наслідки війни, включаючи масові руйнування та дисбаланс на ринку праці, стримуватимуть економічне відновлення. ВВП України наблизиться до свого потенційного рівня до кінця 2025 року, але не повернеться до довоєнного рівня протягом прогнозного періоду.

Економічне зростання України, а також розвиток роздрібних банківських продуктів тісно пов'язані із зайнятістю та доходами населення: хоча попит на робочу силу зростатиме, а кількість нових робочих місць у 2023 році повернеться майже до рівня 2021 року, структурний дисбаланс, спричинений війною та обмеженою пропозицією робочої сили, суттєво збільшиться. Тому НБУ прогнозує поступове зниження рівня безробіття з 19% у 2023 році до 16,2%-12,2% у 2024-2026 роках. Однак через негативні наслідки війни рівень безробіття залишається вищим за природний рівень безробіття.

Доходи населення у 2023 році повернулися до зростання як у номінальному (на 17,1%), так і в реальному (на 3,5%) вимірах, навіть з урахуванням інфляції. Доходи українців будуть продовжувати зростати на тлі оживлення економіки, а в післявоєнний період – ще й завдяки посиленню конкуренції за робочу силу між українськими підприємствами та закордонними роботодавцями.

За період з 2021 року по 2023 рік відбулося підвищення прожиткового мінімуму (загальний показник станом на 01.01.2020 року складав 2118 грн., з 01.01.2024 року встановлений на рівні 2920 грн.) та мінімальної заробітної плати з 4723 грн. до 7100 грн. (рисунок 3.3).

З 01.04.2024 року планується підвищення мінімальної заробітної плати до рівня 8000 грн.

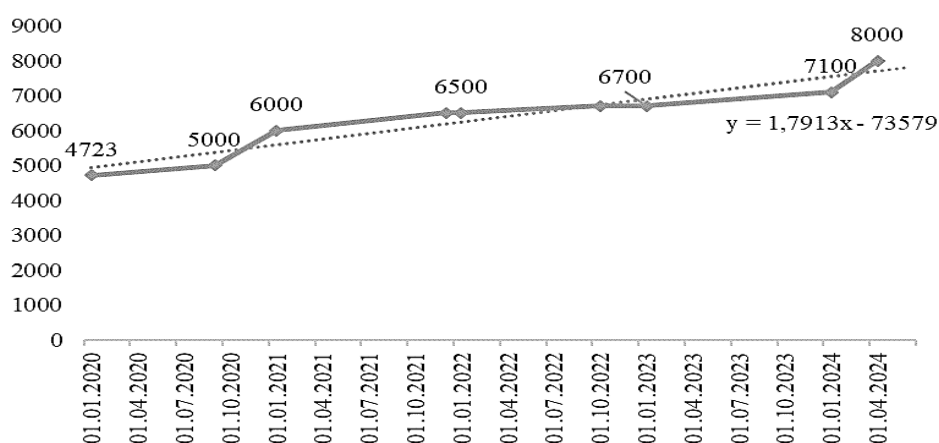

Рисунок 3.3 - Мінімальна зарплата в Україні з 2020 по 2024 рр., грн.

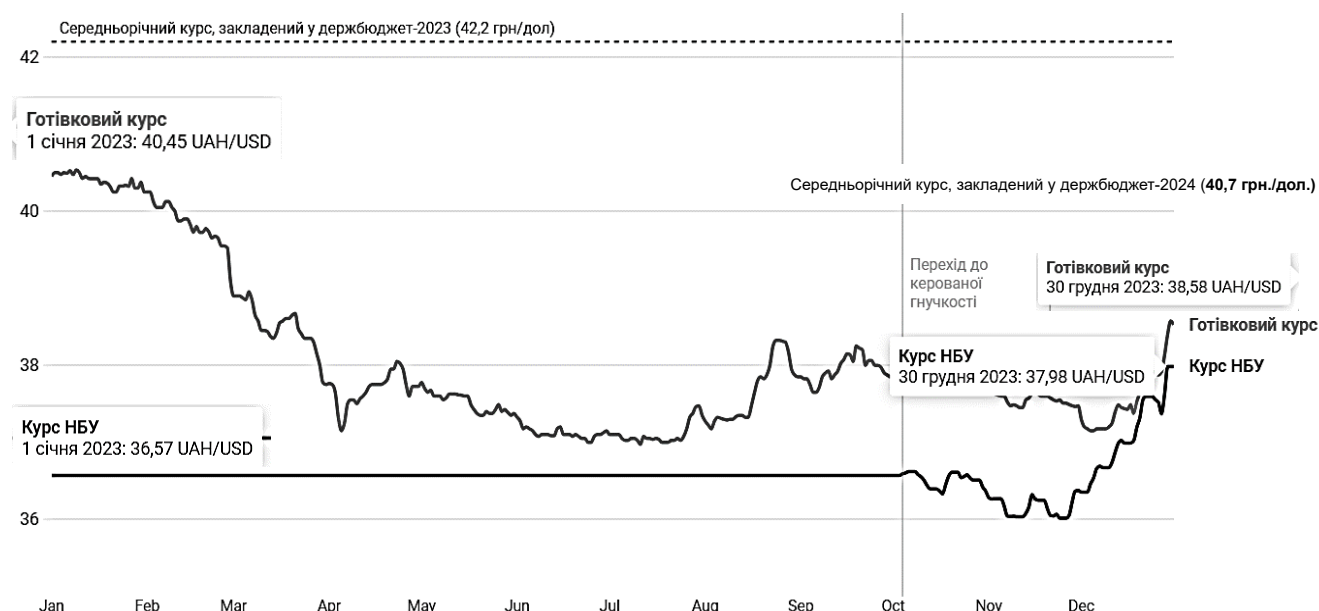
Джерело: побудовано автором на основі даних Мінфіна [69]

Міжнародна допомога є та залишатиметься на період прогнозування ключовим джерелом фінансування дефіциту бюджету та притоку капіталу. У зв'язку з високими витратами на оборону та безпеку, дефіцит бюджету в 2024 році прогнозують на рівні 20,7% ВВП, що менше у порівнянні з 2023 роком. Міжнародна допомога продовжить бути важливим джерелом для покриття бюджетного дефіциту, очікується, що вона складе близько 37 млрд. грн. у 2024 році. Протягом наступних років передбачається поступове зменшення міжнародного фінансування, проте цей процес буде поступовим і не загрожуватиме фінансовій стійкості. Зниження безпекових ризиків та зростання внутрішніх ресурсів, у контексті відновлення економіки, сприятимуть скороченню дефіциту бюджету до 13,5% та 7,5% ВВП у 2025-2026 роках відповідно.

Крім того, у 2024 році зовнішнє фінансування повністю компенсує високий відтік іноземної валюти з приватного сектору. З прогресом у зменшенні безпекових ризиків, інвестиції та боргові запозичення приватного сектору зростатимуть, а попит на іноземну валюту з боку домогосподарств буде зменшуватися. Відновлення світової економіки сприятиме зростанню доходів від ІТ-послуг та грошових переказів. Очікується також зниження імпорту туристичних послуг. Прогнозується, що міжнародні резерви будуть коливатися між 37 та 42 млрд. доларів США у 2024-2026 роках, що буде достатнім для забезпечення стабільності обмінного курсу.

Широко відомо, що центральні банки зазвичай проводять валютні інтервенції під час фіксації обмінного курсу або криз. Інтервенції здійснюються для згладжування короткострокових коливань обмінного курсу, мінімізації зовнішніх шоків і зниження ризиків для фінансової стабільності. Нарощування золотовалютних резервів як буфера на майбутнє може додатково збільшити довіру до центрального банку. НБУ також проводить валютні інтервенції в рамках режиму керованого курсоутворення, до якого перейшов у жовтні 2023 року. Мета таких інтервенцій полягає в компенсації структурного дефіциту іноземної валюти та згладжуванні надмірної волатильності обмінного курсу. Враховуючи високу чутливість інфляційних очікувань до обмінного курсу, поєднання класичної процентної політики та валютних інтервенцій видається оптимальним режимом. Підтримка стабільності обмінного курсу за допомогою валютних інтервенцій сприяє макрофінансовій стабільності та дозволяє досягти інфляційної цілі в середньостроковій перспективі.

У 2023 році офіційний курс долара становив 36,6 грн./дол, а готівковий курс був 40,5 грн./дол на початок року (рисуюнок 3.4).

Рисуюнок 3.4 - Офіційний та готівковий курси валют за 2023 р. та прогноз на 2024 р., грн./дол.

Джерело: побудовано автором на основі даних Центру економічної стратегії [68]

Уряд прогнозував середньорічний курс 42,2 грн./дол, тоді як експерти очікували 37,9 грн./дол.. 3 жовтня НБУ перейшов до режиму керованої гнучкості, і завдяки значним обсягам валютних інтервенцій гривня навіть трохи почала зміцнюватися. У грудні ситуація змінилася, і курс долара почав зростати, досягаючи 38 грн./дол. за долар на початку 2024 року. Однак середньорічний офіційний курс залишався нижчим як від урядових, так і від неурядових прогнозів, становлячи 36,6 грн./дол..

Середньорічний курс долара, закладений у державний бюджет 2024 року становить 40,7 грн./дол., при прогнозному курсі на кінець року - 44,2 грн./дол..

Для збереження помірної інфляції у 2024 році та її досягнення цілі протягом наступних років НБУ і далі буде вдосконалювати монетарну політику з метою підтримки стабільності валютного курсу.

3.2 Розвиток депозитних банківських продуктів фізичним особам АТ «Ощадбанк» з урахуванням макроекономічних показників та монетарної політики НБУ

Як було встановлено в результаті проведення дослідження структури ресурсів АТ «Ощадбанк» та враховуючи загальні тенденції на ринку, кошти клієнтів займають найбільшу частку ресурсів банківської системи України, державних банків та АТ «Ощадбанк». При цьому, для АТ «Ощадбанк» кошти фізичних осіб є головним джерелом ресурсів (див. п. 2.2). Прогноз макроекономічних показників та монетарної політики НБУ на 2024-2026 рр., засвідчив, що важливим завданням НБУ на середньострокову перспективу залишатиметься забезпечення привабливості гривневих фінансових інструментів – збереження рівня процентних ставок за гривневими депозитами на такому рівні, що захистить гривневі заощадження від впливу інфляційного знецінення.

Крім того, використання інструменту обов'язкового резервування, в тому числі, дозволяє мінімізувати ризики структурного профіциту ліквідності банків знижувати ринкові викривлення та забезпечувати зменшення дефіциту бюджету.

Обов'язкові резерви є одним з традиційних механізмів, який використовують центральні банки. Суть цього інструменту полягає в обов'язку банку утримувати на своєму кореспондентському рахунку певну суму коштів, яка визначається у вигляді певного відсотка від його зобов'язань (норматив резервування). Також наразі відбувається врахування частки обов'язкових резервів, яка покривається банком за рахунок бенчмарк-ОВДП (11 січня 2023 року банки мають можливість покривати до 50% загального розміру обов'язкових резервів).

Так як для різних видів зобов'язань встановлюються різні нормативи, це дозволяє, як було зазначено, згладжувати можливі коливання ліквідності, враховуючи непередбачені фактори, та ефективно використовувати цей інструмент для обмеження частини доступної ліквідності у банківській системі.

Банк, в свою чергу, для управління власною ліквідністю, розробляє умови для залучення коштів клієнтів, враховуючи поточну та прогнозну ситуацію з ліквідністю та ефективністю.

Нормативи обов'язкового резервування діють, як за строковими коштами, так і за коштами на вимогу, в тому числі, на поточних рахунках. Нормативи резервування за депозитами фізичних осіб з 11 жовтня 2023 року становлять: у гривні - 20%, у валюті - 30% (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1 - Нормативи обов'язкового резервування банками за видами залучених коштів, %

Дата	Кошти вкладів (депозити) юридичних і фізичних осіб на вимогу та кошти на поточних рахунках				Строкові кошти і вклади (депозити) юридичних і фізичних осіб								Кошти вкладів (депозитів) і кошти на поточних рахунках інших банків-нерезидентів та кредити, що отримані від міжнародних (крім фінансових) та інших організацій-нерезидентів	
	Національна валюта		Іноземна валюта		Національна валюта				Іноземна валюта					
	Юр. особи	Фіз. особи	Юр. особи	Фіз. особи	Короткострокові вклади		Довгострокові вклади		Короткострокові вклади		Довгострокові вклади			
					(депозити до 92х днів)		(депозити 93 дні та більше)		(депозити до 92х днів)		(депозити 93 дні та більше)			
					Юр. особи	Фіз. особи	Юр. особи	Фіз. особи	Юр. особи	Фіз. особи	Юр. особи	Фіз. особи	Національна валюта	Іноземна валюта
з 10.03.2020	0		10		0				10				0	10
з 11.01.2023	5		15		0				10				5	15
з 11.02.2023	10		20		0				10				10	20
з 11.03.2023	10	20	20	30	0				10				10	20
з 11.05.2023	10	20	20	30	0	20	0		10	30	10		10	20
з 11.09.2023	10	20	20	30	10	20	10	0	20	30	20	10	10	20

Джерело: дані сайту НБУ [70]

Як свідчать дані таблиці, у 2023 році НБУ п'ять разів змінював нормативи обов'язкового резервування.

Зростання резервів після останнього підвищення нормативів відбулося до 330,49 млрд. грн. (рисунок 3.5).

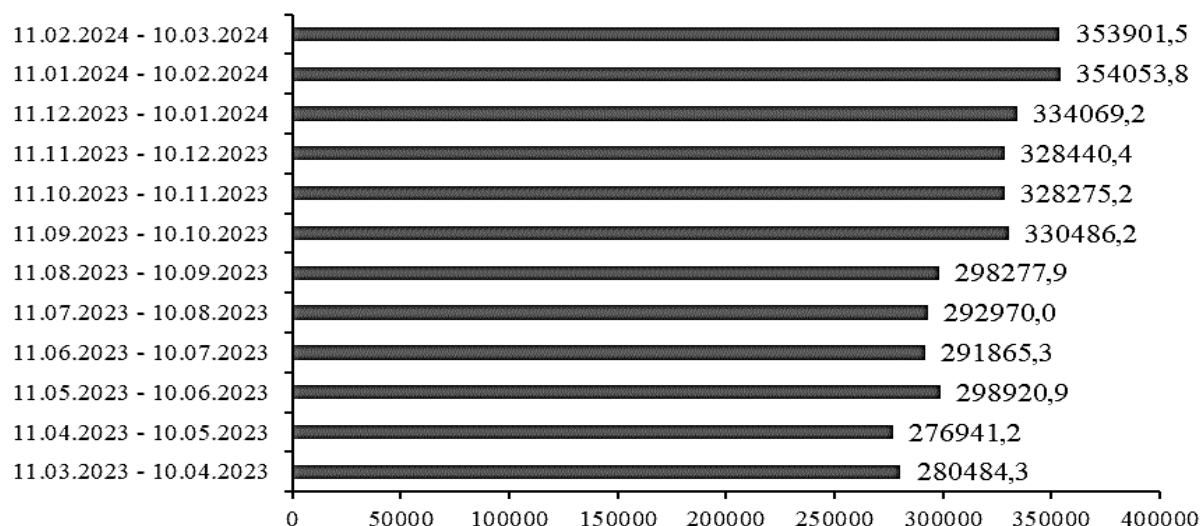

Рисунок 3.5 - Динаміка обсягів обов'язкових резервів у встановленому нормативі на період утримання, млн. грн.

Джерело: побудовано автором на основі даних НБУ [70]

Застосування різних нормативів резервування для різних видів зобов'язань призводить до зміни обсягів залучених ресурсів відповідних клієнтів. Зокрема, за даними НБУ та результатами аналізу ресурсів банківської системи України, за липень 2023 року до підвищення норми резервування по коштів юридичних осіб, строкові вклади (депозити) юридичних осіб збільшилися на 41,3 млрд. грн. або на 3,7%, (станом на 01.08.2023 року становили 1,14 трлн. грн.), строкові вклади (депозити) фізичних осіб - тільки на 5,4 млрд. грн. або 0,6%, (станом на 01.08.2023 року становили 970,2 млрд. грн.).

Аналогічно можна простежити залежність норми резервування та виду валюти зобов'язань банку. Так, за липень 2023 року відбулося збільшення строкових вкладів (депозитів) юридичних осіб у гривні до 780,5 млрд. грн. або на 5,2%, а валютних до 362,4 млрд. грн., тобто на 0,7%. Щодо строкових вкладів

(депозитів) фізичних осіб, то гривневі депозити зросли на 6,7 млрд. грн., або на 1,0%, а валютні скоротилися на 0,4%. Щодо нефінансових корпорацій, то станом на кінець червня 2023 року строкові депозити від них становили 296 млрд. грн., а на вимогу - 561,5 млрд. грн.. Підвищення норми резервування по такого виду зобов'язанням на 10 пп призводить до додаткового формування резервів близько на 30 млрд. грн., а також створює додатковий попит на бенчмарк-ОВДП у розмірі 15 млрд. грн..

Таким чином, враховуючи тенденції та механізм застосування обов'язкового резервування в якості інструмента регулювання ліквідності банків, можна спрогнозувати напрямок розвитку банківських продуктів для фізичних осіб на прикладі АТ «Ощадбанк».

За даними таблиці 3.1, за зобов'язаннями фізичних осіб з 01.09.2023 року діють такі норми обов'язкових резервів: кошти на вимогу і кошти на поточних рахунках: 20% (національна валюта) та 30% (іноземна валюта); строкові кошти і вклади (депозити) із мінімальним початковим строком погашення до 92 календарних днів (включно): 20% (національна валюта) та 30% (іноземна валюта); строкові кошти і вклади (депозити) із мінімальним початковим строком погашення 93 календарні дні та більше: 0% (національна валюта) та 10% (іноземна валюта).

При збереженні наміченої тенденції до стимулювання гривневих заощаджень фізичних осіб та при мінімальному нормативі резервуванні за строковими коштами і вкладками (депозитами) із строком погашення 93 та більше днів (0% у національній валюті), саме депозитний продукт такого виду буде мати найбільш привабливі, з точки зору прибутковості, умови (таблиця 3.2).

Як свідчать дані таблиці найменший термін, на який можна розмістити кошти у вклад (депозит) фізичним особам АТ «Ощадбанк» становить 3 місяців+5 днів, що відповідає терміну строкового депозиту з 0% обов'язкового резервування (93 та більше днів). Наявність пропозицій щодо розміщення коштів в іноземній валюті не є привабливою з точки зору прибутковості для клієнта.

Основними факторами, які вплинуть на розмір ставок по строковим депозитам в цілому та фізичних осіб є: розмір облікової ставки та розмір ставок за

3-місячними депозитними сертифікатами; терміни та обсяг надходжень міжнародної фінансової допомоги Україні (план надходжень на березень 2024 року становить 50 млрд. євро); ситуація в економічному розвитку країни (в тому числі, рівень інфляції, курс гривні тощо); ситуація на фронті (виправдання безпекових ризиків); внутрішньополітичні обставини та суспільні настрої [71].

Таблиця 3.2 - Умови по вкладам (депозитам) фізичним особам АТ «Ощадбанк» щодо валюти та процентної ставки

Вид депозиту	Валюта	Мінімальна сума	Процентна ставка
«Мій депозит»	гривня, долар США, євро	1000 грн., 100 дол. США, 100 євро	3 місяці + 5 днів: 11,0%, 0,05%, 0,01% 6 місяців: 12,0%, 0,20%, 0,05% 12 місяців: 13,0%, 0,30%, 0,10% 24 місяці: 11,5%, 0,60%, 0,40% 36 місяців: 12,0%, 0,70%, 0,50%
«Пенсійний депозит»	гривня, долар США, євро	1000 грн., 100 дол. США, 100 євро	3 місяці + 5 днів: 11,5%, 0,05%, 0,01% 6 місяців: 12,5%, 0,20%, 0,05% 12 місяців: 13,5%, 0,30%, 0,15% 24 місяці: 12,0%, 0,60%, 0,40% 36 місяців: 12,5%, 0,70%, 0,50%
«Моя перемога»	гривня, долар	10000 в грн., 10000 в дол.	6 місяців: 13,5%, 2,00%
«Мій захисник»	гривня	5000 грн.	3 місяці + 5 днів: 12,5% 6 місяців: 13,5%
«Мій валютний депозит»	долар США	1000 дол. США	6 місяців: 0,01%

Джерело: систематизовано автором на основі даних сайту АТ «Ощадбанк» [51]

Як було зазначено в теоретичному розділі роботи та підтверджено в аналітичному розділі, облікова ставка НБУ є монетарним інструментом, який використовується з метою встановлення орієнтиру учасникам ринку щодо вартості залучених і розміщених грошових ресурсів, які наявні на грошово-кредитному ринку. Протягом 2022 року у період значної невизначеності, відбулося значне підвищення облікової ставки до 25% (рисунок 3.6).

Такий розмір ставки дозволив значно збільшити обсяг залучених коштів шляхом розміщення ОВДП та Військових ОВДП, ставка за якими корелювала з обліковою ставкою. Тільки у липні 2023 року НБУ знизив ставку до 22%, залишивши рівень ставок по ОВДП без зміни. Наразі облікова ставка НБУ становить 15%, ставка за 3-місячними депозитними сертифікатами - 19,0%.

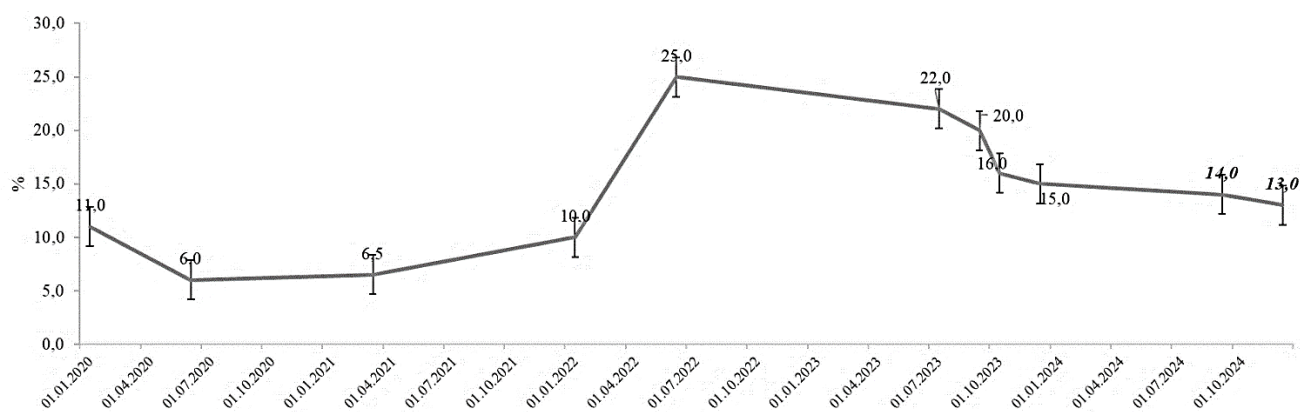

Рисунок 3.6 - Динаміка облікової ставки НБУ за 2000-2023 рр. та на 2024 р.
Джерело: побудовано автором на основі даних Мінфіна [72]

Комітет монетарної політики НБУ прогнозує можливість додаткового зниження на 1-2 пп у 2024 році. Передбачається, що прогнозне зниження ставки зможе позитивно вплинути на економічну ситуацію України та сприятиме подальшому розвитку фінансового сектору, в тому числі, банківської системи.

Таким чином, основними характеристиками депозитного продукту фізичним особам в АТ «Ощадбанк» на 2024 рік будуть:

- валюта депозиту: гривня;
- строк розміщення: мінімальний 3 місяці + 5 днів;
- максимальна процентна ставка: 13% річних при щомісячній виплаті.

Враховуючи плановий рівень інфляції в розмірі 8,6% на 2024 рік, такий продукт забезпечить не тільки збереження коштів фізичним особам, а й обумовить їх незначний, з урахуванням податків, приріст [73].

Щодо привабливості продукту ОВДП, особливо Військових облігацій для фізичних осіб. Перш за все, відзначимо, що кошти, отримані за рахунок розміщення облігацій поряд із коштами іноземної фінансової допомоги, направляються на фінансування державного бюджету України. За даними Мінфіна дефіцит бюджету в 2022 році становив 914,7 млрд. грн., а в 2023 році - 1333,1 млрд. грн. (рисунок 3.7).

При планових доходах на 2024 рік в розмірі 1768 млрд. грн. та видатках (включаючи надання кредитів) в розмірі 3355,5 млрд. грн., загальний дефіцит бюджету запланований у розмірі 1587,5 млрд. грн..

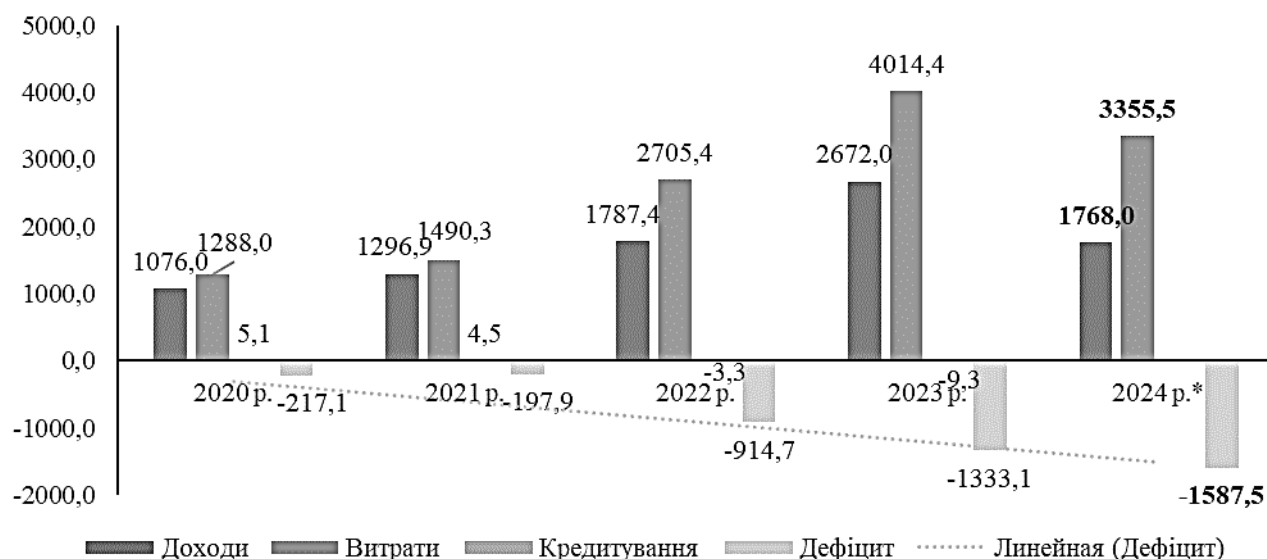

Рисунок 3.7 - Динаміка показників виконання державного бюджету України з 2020 по 2023 рр. та планових на 2024 р., млрд. грн.

Джерело: побудовано автором на основі даних Мінфіна [74]

За офіційною інформацією близько 50,0% державного бюджету 2023 року направлено на фінансування оборони (за попередніми оцінками експертів НБУ витрати на оборону за підсумками 2023 року перевищують 30% ВВП), на 2024 рік на сектор оборони і безпеки заплановано 1692,6 млрд. грн., що становить 22,1% планового ВВП.

З метою стимулювання попиту на ОВДП НБУ дозволив банкам до половини обов'язкових резервів формувати за рахунок бенчмарк-ОВДП (переважно з найдовшими термінами обігу). У 2023 році завдяки таким діям було створено додатковий попит на ОВДП, що дозволило Мінфіну частково профінансувати стратегічні напрямки державного бюджету. У 2023 році уряд залучив 566 млрд грн через ОВДП, що становить більше ніж удвічі від обсягу залучених коштів у 2022 році (рисунок 3.8).

Водночас спостерігалось скорочення фіскального розриву. У 2022 році уряд витратив на погашення попередніх випусків ОВДП на 133 млрд. грн. більше, ніж вдалося залучити в результаті нового випуску ОВДП; проте у 2023 році вдалося успішно рефінансувати погашення старого боргу та залучити додатково ще 196 млрд. грн..

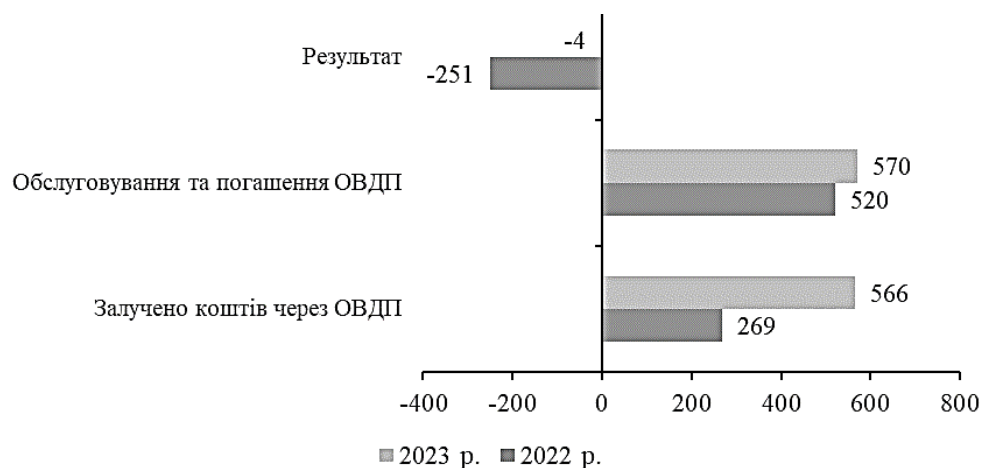

Рисунок 3.8 - Показники ефективності використання залучених через ОВДП коштів на погашення попередніх випусків, млрд. грн.

Джерело: побудовано автором на основі даних Мінфіна та ЦЕС [68, 75]

Втім, при порівнянні надходжень від нових випусків ОВДП за рік з витратами на погашення боргу за ОВДП та видатками з бюджету на його обслуговування, виявлено, що різниця залишалася негативною (близько 3 млрд. грн.) [68].

Переваги ОВДП (в тому числі, Військових облігацій) для фізичних осіб включають:

- гарантія держави. Держава гарантує повне погашення облігацій разом з відсотками на 100%. Ця інвестиція є низькоризиковою.
- дохідність та відсутність оподаткування. Поточний дохід від ОВДП значно перевищує дохідність депозитів на відповідні терміни. Податок на доходи фізичних осіб у розмірі 18% та військовий збір з інвестиційного доходу від ОВДП у розмірі 1,5% не стягується.
- ліквідність. Є можливість продажу ОВДП на вторинному ринку до закінчення терміну.
- умови інвестування. Облігації внутрішніх державних позик номіновані в трьох валютах: гривня, долар США та євро; мінімальна сума інвестиції - від 50 тис. грн. або еквівалент у відповідній валюті; термін — від 3 місяців до 6 років;

Дохідність встановлюється під час кожного аукціону, який проводиться Мінфіном (наразі, орієнтована доходність: 16,0%-18,5% річних у гривні, 4,2%-4,6%

у доларах США, близько 3,0% річних у євро). Інші умови купівлі-продажу ОВДП в АТ «Ощадбанк» наведені в таблиці В.7 (Додаток В).

3.3 Розвиток кредитних банківських продуктів фізичним особам АТ «Ощадбанк» з урахуванням потреб, обумовлених воєнним станом

Розглядаючи монетарну політику НБУ, яка обумовлює певні умови ведення банківського бізнесу, було акцентовано, що НБУ має використовувати інструменти та принципи фінансової політики, визначених у Стратегії фінансової політики НБУ та новій Стратегії розвитку фінансового сектору України, ухваленій у 2023 році, з урахуванням рівня імплементації попередньої стратегії. Стратегія передбачає, що спільні дії регуляторів та ФГВФО у фінансовому секторі будуть спрямовані на досягнення таких п'яти стратегічних цілей: макроекономічна стабільність; фінансова стабільність; функціонування фінансової системи для відновлення країни; сучасні фінансові послуги; інституційна спроможність регуляторів та ФГВФО.

Заходи, передбачені стратегією, поділяються на короткострокові, спрямовані на забезпечення стабільності фінансового сектору та економіки в цілому і запобігання погіршенню ситуації, та середньострокові, які стануть основою для майбутнього економічного відновлення та зростання.

Стратегія визначає майбутні пріоритети для фінансової системи, включаючи забезпечення відновлення і розвитку фінансового сектору та його безперервності, поступову відмову від надзвичайних пруденційних заходів, діагностику банківських активів, моніторинг та роботу з проблемними кредитами, створення комплексної системи реабілітації та виведення з ринку неплатоспроможних учасників, а також запровадження системи раннього попередження для фінансових установ.

Як бачимо, одним з пріоритетів є діагностика банківських активів та моніторинг проблемних кредитів і робота з ними. Нами також був зроблений висновок про наявність проблем з обслуговуванням кредитів клієнтами банків ще

до початку повномасштабної війни. Особливий акцент робиться на значенні коефіцієнта непрацюючих кредитів (NPL). Виходячи з вищезазначеного, види кредитних банківських продуктів (в тому числі для фізичних осіб), а також умови за ними базуються на кредитній політиці банку щодо управління кредитними ризиками.

Одним із інструментів управління кредитним ризиком з боку НБУ є формування резервів під всі активні операції в залежності від ступеня їх ризиковості. Банківська установа визначає кредитний ризик за всіма активами, включаючи кредити, надані фізичним особам [76, розділ II, п. 15, 16].

У відповідності до методики визначення ймовірності дефолту фізичної особи - позичальника, банківська установа проводить оцінку фінансового стану, визначаючи кількісні та якісні показники (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3 - Показники оцінки фінансового стану позичальника-фізичної особи банку

Кількісні	Якісні
Сукупний чистий дохід та сукупний обсяг боргового навантаження	Матеріальний стан позичальника, включаючи майно, яке передається у заставу
Накопичення (заощадження) на рахунках у банках (за бажанням)	Показники соціальної стабільності (наявність роботи, сімейний стан, ділова репутація тощо)
Показники, які характеризують поточну платоспроможність та фінансові можливості по виконанню зобов'язань за кредитом, включаючи плату за ним	Вік
	Кредитна історія (бюро кредитних історій)

Джерело: систематизовано автором на основі [76]

Банк визначає оптимальні значення кількісних та якісних показників, їх порядок врахування при оцінці фінансового стану клієнта - фізичної особи, а також метод (принцип) їх впровадження у власну систему класифікації кредитних операцій у своєму внутрішньобанківському положенні (за рекомендаціями НБУ питома вага кількісних показників має становити не менше 70%).

Банківська установа встановлює клас позичальника - фізичної особи на основі результатів оцінки його фінансового стану та враховуючи фактор своєчасності сплати боргу (НБУ встановив 5 класів позичальників) (Додаток В).

Значення коефіцієнта ймовірності дефолту визначається виходячи із встановленого класу позичальника та коригуючих коефіцієнтів, які враховують додаткові інструменти мінімізації кредитного ризику, в тому числі - рівень і якість забезпечення. Чим вище ризиковість операції, тим більше розмір резервів, які банки зобов'язані формувати.

Таким чином, форми взаємовідносин із фізичними особами - позичальниками при проведенні активних банківських операцій тісно пов'язані із прогнозуванням ймовірності підвищення ризиковості активних операцій протягом дії договорів. Особливо актуальним дане питання є в умовах дії воєнного стану, коли прогнозування зміни платоспроможності клієнтів-фізичних осіб є досить складним процесом. Залишається також проблема доходів фізичних осіб, як за обсягом, так і за джерелами отримання. Єдина можливість мінімізувати ризики неповернення коштів позичальниками полягає у використанні різних інструментів: ліквідне забезпечення (грошові кошти, об'єкт кредитування тощо), перерозподіл ризиків (страхування, гарантії держави).

Виходячи з вищезазначеного, можливо спрогнозувати, що в АТ «Ощадбанк» в 2024 році продовжать функціонувати такі види кредитів фізичним особам: карткові, кеш-кредити, споживчі з прив'язкою до рахунку клієнта, автокредитування, іпотечне кредитування за участю партнерів, в тому числі за державною програмою «Оселя».

Щодо автокредитування, то як свідчать результати нашого дослідження, у 2023 році за наявності позитивних макроекономічних трендів, відбулася певна активізація на даному ринку банківських продуктів для фізичних осіб. Змінилися тільки потреби фізичних осіб у видах авто: більшою популярністю користуються електрокари, автомобілі преміум-класу та кросовери [77].

У 2022 році ринок продажів автомобілів був на 61% нижчим, ніж у попередньому році. Зниження відбулося переважно через різке падіння попиту, спричинене повною невизначеністю, падінням доходів населення та перебоями в ланцюжку поставок. Продажі легкових автомобілів у вересні 2023 року склали 6164 одиниці, що на 0,18% більше, ніж у серпні. Попит на автокредити з боку приватних

споживачів не знизився. За даними НБУ, частка кредитних продажів у січні-вересні 2023 року перевищила 11%, поступово збільшуючись до кінця року. Це позитивна динаміка порівняно з 2022 роком, коли кредитні продажі становили лише 8%.

На світовому ринку зростають продажі електромобілів. За даними Міжнародного енергетичного агентства (МЕА), частка світових продажів електромобілів у 2023 році збільшиться приблизно на 35% до 14 млн одиниць, що становитиме 18% від загального обсягу продажів; у 2020 році на електромобілі припадало 4% продажів, у 2021 році - 9%, а у 2022 році - 14%. Популярність електромобілів зростає у всьому світі, і Україна не є винятком: за період січень-вересень 2023 року на електромобілі припало 15% продажів нових автомобілів в Україні. Десята частина автокредитів АТ «Ощадбанк» - на електромобілі. Зростає і преміум-сегмент: у 2023 році кожен п'ятий автомобіль, проданий в Україні, належав до цього сегменту. Варто також відзначити стабільну популярність кросоверів та позашляховиків. Глобальні тренди, такі як електрифікація та зростання популярності автомобілів преміум-класу і кросоверів, впливають також і на внутрішній ринок.

Тому можна передбачити, що цей вид фінансування для фізичних осіб буде активно розвиватися, але, на думку експертів, продажі автомобілів стрімко зростатимуть лише після перемоги, коли економіка стане на шлях відновлення, а доходи населення почнуть зростати [53].

За період дії воєнного стану, кількість банків, що пропонують автокредити, значно скоротилася: до лютого 2022 року в цьому секторі працювало сім великих банків, але до жовтня 2023 року їх залишилося лише чотири, кожен з яких розділив між собою ринок АТ «Ощадбанк» першим відновив автокредитування і залишається лідером на ринку. Слід визнати також, що наразі не в усіх банківських установах України є можливість надавати автокредити, щодо АТ «Ощадбанк», то за прогнозами він, будучи державним банком, залишиться лідером автокредитування і в 2024 році.

Відомо, що через війну багато українців втратили своє житло. Іноді люди втрачають житло, навіть якщо ще не погасили іпотечний кредит у банку, який був

отриманий для купівлі цього житла (будинку або квартири). Така ж ситуація спостерігається і по автотранспорту, який належить фізичним особам. Для вирішення цього питання, ВРУ прийняла закон №7441–1 про призупинення та списання виплат за кредитами для позичальників, які втратили прокредитоване житло чи авто [78].

Із-за воєнних дій передбачається призупинення виплат за кредитами фізичних осіб, які взяли кредити під заставу рухомого або нерухомого майна, що знаходиться: на тимчасово окупованій території або в районах проведення активних бойових дій; пошкоджене або зруйноване внаслідок бойових дій (з підтверджуючими документами). Згідно з офіційними документами про оцінку збитків та руйнувань в Україні, це визначається наступним чином: пошкоджене майно (яке потребує ремонту або реконструкції) - до 40% збитків, а понад 40% - знищене майно (яке потребує повного відновлення). Оцінку втрат майна/ресурсів здійснює місцева експертна комісія. На позичальника накладається мораторій на погашення кредиту (основної суми боргу, відсотків, комісій тощо) до моменту отримання позичальником державної компенсації за майно.

Позичальники мають право на списання боргу, якщо: загальна площа майна, знищеного за рахунок кредиту, не перевищує 140 м² для квартир та 250 м² для житлових будинків; або знищено автомобіль, який був єдиним у сім'ї, з робочим об'ємом двигуна не більше 2500 см; відсутня прострочена заборгованість за відповідним договором станом на 23 лютого 2022 року; та метою отримання фінансування за договором є придбання, реконструкція або будівництво відповідного об'єкта нерухомості або придбання відповідного транспортного засобу.

У такому випадку кредитор має право на компенсацію від держави. Термін подачі заяви на отримання компенсації встановлений на час дії воєнного стану + три місяці після закінчення дії воєнного стану в Україні.

Банківська спільнота має значні зауваження до цього законопроекту [79]. Основна претензія полягає в тому, що банки будуть змушені вирішувати всі проблеми, пов'язані з даним питанням самотійно. Це може призвести до значних

втратах для банківської системи, для покриття яких може знадобитися бюджетна допомога. Законопроект передбачає, що кошти повертатимуться позичальнику після отримання державної компенсації. Враховуючи, наскільки повільним є механізм відшкодування збитків у міжнародних судах (АТ «Ощадбанк» має досвід у цій сфері), позичальники, а отже, і банки, не можуть розраховувати на негайне отримання своїх коштів.

Було запропоновано альтернативний, більш ринковий механізм вирішення питання компенсації за втрату житла. Таку компенсацію можна було б надавати через цільові облігації. Такий підхід дав би людям можливість вирішити свої житлові проблеми вже зараз, без необхідності негайних і значних бюджетних витрат. Випуск державних облігацій широко відомий у всьому світі і використовувався в багатьох країнах, що постраждали від війни. В Україні, де у воєнний час в обігу знаходяться ОВДП / Воєнні облігації, пропонується випустити спеціальні житлові цінні папери аналогічного типу.

Згідно з цією пропозицією, держава відшкодовуватиме фізичним особам, які є власниками таких облігацій, повну вартість житлової нерухомості, втраченої (повна втрата, що не підлягає відновленню) внаслідок військового вторгнення росії. Одна з пропозицій полягає в тому, щоб дозволити часткову компенсацію вартості нерухомості, що перевищує визначену площу на одну особу. Однак питання обмеження площі зруйнованого житла, що підлягає компенсації, не таке просте і потребує детального вивчення. Компенсація надається шляхом внесення на банківський рахунок власника готівки (до 10% від суми компенсації, яка може варіюватися залежно від віку постраждалого власника) та державних облігацій з різним терміном погашення, наприклад, 5, 10, 15 або 20 років. Строк погашення та склад облігацій визначається Мінфіном.

Якщо майно, що підлягає поверненню, перебуває в заставі, іпотеці або в довірчому управлінні банку (тобто під забезпеченням кредиту), держава перераховує відшкодування у вигляді ОВДП лише на рахунок власника банку-кредитора. В ідеалі ця компенсація оформлюється через додаток «Дія». Банк, як кредитор, що володіє заставою (іпотекою на нерухомість або довірчою власністю),

отримує від держави відшкодування вартості застави та набуває право власності на ОВДП, коли облігації зараховуються на рахунок власника банку. Вартість ОВДП дорівнює вартості основного боргу за кредитом, і водночас на таку ж суму зменшується борг за кредитом. Простіше кажучи, основна сума боргу позичальника фактично замінюється державною облігацією. Оскільки значні витрати, пов'язані з необхідністю покинути місце проживання, вже були понесені, рекомендується відмовитися від нарахування відсотків за кредитом.

Власники ОВДП не мають права продати їх (вторинного ринку цих цінних паперів не існує) або вимагати їх погашення. ОВДП можна передавати у спадок, дарувати родичам (дітям чи батькам) або заставляти банківським установам. За цими облігаціями виплачуються купони, витрати на які бере на себе державний бюджет. Однак, через різні терміни погашення облігацій, більшість витрат проекту розподіляється на період від 5 до 20 років. Найбільші виплати здійснюються під час пред'явлення облігацій до викупу. Ті, хто отримує компенсацію у вигляді державних облігацій (з банківським кредитом або без нього), можуть використовувати ці облігації для отримання кредиту на перший внесок, необхідний для купівлі житла на первинному ринку, стимулюючи таким чином будівельну галузь.

Такий перший внесок може бути використаний або не використаний для отримання кредиту на придбання активів, необхідних для започаткування бізнесу, таких як земля, транспортні засоби або сільськогосподарська техніка, при цьому не повинно бути жодних обмежень щодо цільового призначення кредиту. Для придбання житла замість втраченого держава могла б компенсувати певну частину відсотків за кредитом через програму, подібну до «Доступної іпотеки», щоб зробити цей продукт більш доступним.

Запропонований підхід має вирішальне значення для компенсації коштів фізичним особам, цінні папери банки можуть передавати в заставу НБУ для отримання рефінансування, а також такий механізм допоможе уникнути шоків для банківської системи та бюджету України, обумовлених значними сумами компенсації.

ВИСНОВКИ

На підставі вивчення теоретичних засад організації банківської діяльності та формування відносин банків з фізичними особами в частині роздрібного банківського бізнесу, були зроблені такі висновки.

1. Банківська система є основою фінансової та грошово-кредитної системи України. Основними характеристиками банку, як інституції банківської системи, є те, що він зареєстрований як юридична особа, діє на підставі отриманої банківської ліцензії та має виключне право створювати та надавати банківські послуги, як результат провадження банківської діяльності. При цьому, банківська діяльність передбачає залучення грошових коштів фізичних і юридичних осіб у вклади та їх розміщення відкриття, а також ведення різних банківських рахунків фізичних та юридичних осіб від свого імені, на власних умовах та власний ризик.

2. Враховуючи суб'єктивні особливості класифікації банківських послуг, як результату банківських операцій, слід зазначити, що всіх банківських клієнтів можна поділити на дві основні групи: роздрібні клієнти (фізичні особи і ФОП) та корпоративні клієнти. Ця класифікація є доцільною з огляду на різний вплив послуг, що надаються банками, на економіку та різні запити й потреби в них. Характер послуг, що надаються як роздрібним клієнтам, може змінюватися в міру виникнення нових потреб у клієнтів і нових можливостей у банків.

3. Роздрібні банківські операції включають ощадні операції, кредитні операції, платіжні, обмінні, касові операції, випуск та обслуговування платіжних карток тощо. Проведення даного виду операцій здійснюється на підставі сформованих відносин між банком та фізичними особами, а також, враховуючи світові тенденції, базується на використанні цифрових технологій і різних платіжних системах.

4. АТ «Ощадбанк», який був обраний для дослідження, є одним із найбільших банків з державною часткою та системно важливим банком, він виконує соціальну функцію і виправдовує своє функціонування в такому статусі, особливо під час

воєнних дій. До 2025 року визначено три стратегічні цілі АТ «Ощадбанк»: комерціалізація, цифровізація та прибутковість.

АТ «Ощадбанк» здійснює банківську діяльність має право на здійснення депозитарної діяльності, професійної діяльності на фондовому ринку (брокерська, дилерська діяльність, андеррайтинг, управління цінними паперами) тощо.

5. Основними видами послуг АТ «Ощадбанк» приватним клієнтам станом на 01.02.2024 р. є: платежі і перекази, карткові продукти, депозити, кредити, послуги в межах «Нового Мобільного Ощаду» (мобільний Ощад, Інтернет-банкінг, Ощад 24/7, Google гаманець, Apple Pay, застосунок «Мій ЖК», застосунок для SAMовивозу «Sam») та інші, включаючи облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) / військові облігації, страхування, валютно-обмінні операції, індивідуальні сейфи тощо. Перехід до комбінованого обслуговування клієнтів є вимогою часу, обумовленою, в тому числі, воєнним станом.

6. В структурі ресурсів (пасивів балансу) АТ «Ощадбанк» близько 90,0% - кошти клієнтів (87,9%, 92,5% та 94,4% відповідно станом на 01.01.2022 року, 01.01.2023 року та 01.01.2024 року). При цьому, кошти фізичних осіб займають 64,5% 72,1% та 63,0% відповідно по роках, загального обсягу коштів клієнтів. Кошти фізичних осіб на вимогу станом на 01.01.2024 року становили 104,515 млрд. грн. або 55,5% коштів фізичних осіб, проти 43,8% станом на 01.01.2022 р..

З одного боку, будучи системним банком АТ «Ощадбанк» виконує соціальну функцію і виправдовує своє функціонування в такому статусі, особливо під час воєнних дій, проте, з іншого боку, з метою приватизації банку та зменшення частки державної участі в банківській системі потрібно націлюватися на розвиток нових відносин.

7. Основними клієнтами банку щодо активних операцій є юридичні особи, при цьому, що є загрозливим, більшість з них - державні компанії. Така ситуація обумовлює необхідність розвитку співпраці банку з МСБ, роздрібними клієнтами та приватними компаніями.

8. Питома вага кредитної заборгованості фізичних осіб в загальній по АТ «Ощадбанк» займає незначну частку: відповідно 15,1%, 12,5% та 14,1% станом на

01.01.2022 р., 01.01.2023 р. та 01.10.2023 р. При цьому при номінальному зростанні сум заборгованості, як в національній, так і в іноземній валютах, частка кредитної заборгованості фізичних осіб за 2022 рік зменшувалася.

Види кредитних продуктів АТ «Ощадбанк», як і депозитних, зазнали змін після 24.02.2022 року та також враховували можливості банку і потреби фізичних осіб. Основними видами строкових кредитів є кредит на придбання авто, нерухомість на вторинному ринку та функціонування державної програми іпотечного кредитування «Оселя».

9. Було встановлено, що кошти клієнтів займають найбільшу частку ресурсів банківської системи України, державних банків та АТ «Ощадбанк». При цьому, для АТ «Ощадбанк» кошти фізичних осіб є головним джерелом ресурсів. Прогноз макроекономічних показників та монетарної політики НБУ на 2024-2026 рр., засвідчив, що важливим завданням НБУ на середньострокову перспективу залишатиметься забезпечення привабливості гривневих фінансових інструментів – збереження рівня процентних ставок за гривневими депозитами на такому рівні, що захистить гривневі заощадження від впливу інфляційного знецінення.

10. Щодо активних операцій, то можливо спрогнозувати, що в АТ «Ощадбанк» в 2024 році продовжать функціонувати такі види кредитів фізичним особам: карткові, кеш-кредити, споживчі з прив'язкою до рахунку клієнта, автокредитування, іпотечне кредитування за участю партнерів, в тому числі за державною програмою «Оселя».

11. Актуальним питанням для фізичних осіб є компенсація вартості втраченого житла та авто, які були до воєнного стану придбані за рахунок кредитів банку. Була запропонована та обґрунтована альтернатива щодо визначеної законодавством процедури - емісія та обіг ОВДП. Запропонований підхід вигідний, як для банківських установ, так і для фізичних осіб, а також допоможе уникнути шоків для банківської системи та бюджету України, обумовлених значними сумами компенсації та збільшенням безпекових ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арутюнян С. С. Еволюція фінансово-економічної системи України, її етапи та чинники розвитку в Україні // Розвиток фінансового ринку України в умовах європейської інтеграції: проблеми та перспективи : кол. моногр. / за заг. ред. В. Г. Баранової, О. М. Гончаренко. Харків : Діса плюс, 2019. С. 21–30.

2. Благун І. І. Банківська система України в умовах турбулентності фінансового ринку: теорія, методологія, практика. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2020. 363 с.

3. Благун С. І. Аналіз тенденцій розвитку грошово-кредитної системи України. *Проблеми економіки*. 2023. №1 (55). С. 170-184. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-1-170-184> URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2023-1_0-pages-170_184.pdf (дата звернення: 04.01.2024).

4. Захарченко В. І. Етапи та інституційні засади розвитку грошово-кредитної системи України. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Т. 6. № 1. С. 109–117.

5. Селіверстова Л. С., Адаменко І. П. Фінансова система України: особливості функціонування та напрями удосконалення. *Економіка та держава*. 2018. № 6. С. 17-20. URL: http://economy.in.ua/pdf/6_2018/5.pdf (дата звернення: 04.05.2023).

6. Гірченко Т. Д., Боярко І. М., Стороженко О. О., Семенюк І. М. Забезпечення стабільності розвитку економіки через ефективне функціонування банківського сектору. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. №4(39). С. 35–49. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i39.241220> URL: <https://fkд.net.ua/index.php/fkd/article/view/3508/3286> (дата звернення: 04.01.2024).

7. Кузнєцова А. Я., Погореленко Н. П. Механізм забезпечення фінансової стабільності банківської системи України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. Вип. 2, №33. С. 37- 47. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i33.206396> URL:

<https://doaj.org/article/8db33f5ec11e443dbec3183828447a88> (дата звернення: 20.01.2024).

8. Hazwan Haini Examining the relationship between finance, institutions and economic growth: evidence from the ASEAN economies. *Economic Change and Restructuring*. 2020. Vol. 53. P. 519–542. URL: https://www.researchgate.net/publication/337841235_Examining_the_relationship_between_finance_institutions_and_economic_growth_evidence_from_the_ASEAN_economies (дата звернення: 04.01.2024).

9. Colin Mayer, Philip McCann, Jacob Schumacher The structure and relations of banking systems: the UK experience and the challenges of ‘levelling-up’ Get access Arrow. *Oxford Review of Economic Policy*. 2021. Vol. 37, Issue 1. P. 152–171. <https://doi.org/10.1093/oxrep/graa061> URL: <https://academic.oup.com/oxrep/article-abstract/37/1/152/6211212> (дата звернення: 04.01.2024).

10. Will Kenton Understanding Relationship Banking, Its Pros and Cons. August 02, 2022 / Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/terms/r/relationship-banking.asp> (дата звернення: 04.01.2024).

11. Гатаулліна Е., Клименко М. Особливості сучасної структури банківської системи України. *Економіка та суспільство*. 2022. №37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-27> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1204> (дата звернення: 04.01.2024).

12. Dzhyhora, O., Karpika, S., Milman, L., Maslak, N. & Bratushka, S.. The impact of hostilities on the banking system, the financial sector, and prospects for recovery in a conflict-related context. *Multidisciplinary Science Journal*. 2024. 10. URL: <https://malque.pub/ojs/index.php/msj/index> (дата звернення: 12.02.2024).

13. Дребот Н. П., Грудзевич У. Я. Інноваційна політика банків на ринку банківських послуг. *Економіка і суспільство*. 2021. Випуск №33. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-45> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/920/882> (дата звернення: 10.01.2024).

14. Рибіна Л. О., Зімін М. О. Диверсифікація банківських кредитних продуктів як запорука активізації кредитної діяльності АТ «Ощадбанк». *Економіка та суспільство*. 2021. №31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-55> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/725/696> (дата звернення: 12.12.2023).

15. Огородник В. В., Демко І. І., Козьмук Н. І. Банки з державною участю в Україні: причини виникнення та функції. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. С. 54-63. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/1493/1509> (дата звернення: 12.12.2023).

16. Yeyati E. L., Micco Alejandro, Panizza Ugo Should the Government Be in the Banking Business? The Role of State-Owned and Development Banks : Working Paper. Inter-American Development Bank, Research Department. Washington, DC, 2018. № 517.

17. La Porta R., Lopez-De-Silanes F., Shleifer A. Government Ownership of Banks *The Journal of Finance*. 2018. № 1. P. 265-301.

18. Тихий О. Г. Оцінка діяльності іноземних банків в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. №55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-55>. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2876> (дата звернення: 10.01.2024).

19. Приказюк Н., Сацюк М. Банки з іноземним капіталом в Україні : суперечності та перспективи розвитку. *Економічний аналіз*. Том 30. №1. Частина 1. 2020. С. 183–191. URL: <https://doi.org/10.35774/econa2020.01.01.183> (дата звернення 15.12.2023).

20. Хома І., Папірник С. Вплив іноземного капіталу на стабільність банківської системи України. *Економіка та суспільство*. 2022. №43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-10> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1694> (дата звернення 15.12.2023).

21. Arzhevitin S., Bortnikov G., Bublyk Y., Lyubich O. Impact of martial state on the performance of the Ukrainian banking sector. *Financial and Credit Activity: Problems*

of Theory and Practices. 2023. Vol. 1. № 48. DOI: 10.55643/fcaptp.1.48.2023.3966. (дата звернення: 04.01.2024).

22. Druhov O., Druhova V.. Banking system in Ukraine 2022: Before and in the Wartime. *Bezpieczny Bank*. 2022. Volume 86, Issue 1. DOI: 10.26354/bb.2.1.86.2022. URL: https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_26354_bb_2_1_86_2022. (дата звернення: 04.01.2024).

23. Zarutskia O., Ponomarova O., Pavlov R., Pavlova T., Levkovich O. Changes in Ukrainian banks 'business models in times of military crisis. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2022. Vol. 6, № 47. DOI: 10.55643/fcaptp.6.47.2022.3923. (дата звернення: 04.01.2024).

24. Igor Kravchuk View of the banking system of Ukraine in wartime. *Humanities and Social Sciences*. 2023. №3(30). P. 37-47. URL: <https://journals.prz.edu.pl/hss/article/view/1464/1115> (дата звернення: 04.01.2024).

25. Andrii Meshcheriakov, Lilia Bodenchuk, Iryna Liganenko, Olena Rybak, Tetiana Lobunets Trends in the development of the banking system of Ukraine under conditions of military actions and globalization influences. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. №3(50). P. 8–22. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.50.2023.3993> URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3993/3837> (дата звернення: 04.01.2024).

26. Прокопенко Н.С., Мирончук В.М., Шепель І.В. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. №41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-33> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1556/1497> (дата звернення: 04.01.2024).

27. Nataliia Tymoshyk, Olena Krylova, Iuliia Myroshnychenko, Kostyantyn Kyrychenko, Viktoriia Myronchuk Dilemmas and ways of solving the functioning of the banking system of Ukraine in the conditions of martial law. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2022. №5 (46). P. 40–53. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.46.2022.3905> (дата звернення: 04.01.2024).

28. Войтенко Н.П. Формування взаємовідносин банківської установи з фізичними особами: Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (25-28 квітня 2023 р.). Суми, 2023. 642 с., С. 466.

29. Войтенко Н.П. Формування ресурсів банку за рахунок залучення коштів фізичних осіб. *Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та маркетингу*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Кременчук, 26 жовтня 2023 р.). Кременчук: ЦФЕНД, 2023. 71 с. С. 32-33.

30. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 18.12.2023).

31. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. №2121-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 18.12.2023).

32. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 р. № 1953-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#n1134> (дата звернення: 18.12.2023).

33. Король М. М., Співак В. О., Куліковська І. В. Сучасний стан показників української банківської системи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2023. Випуск 47. С. 41-47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-47-8> URL: http://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/47_2023ua/10.pdf (дата звернення: 23.11.2023).

34. Національний банк змінив критерії розподілу банків на групи / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/archive-news/all/43805377-natsionalniy-bank-zminiv-kriteriyi-rozpodilu-bankiv-na-grupi>. (дата звернення: 18.12.2023).

35. Домінова І. В. Особливості та ризики банківського обслуговування клієнтів в умовах функціонування електронного банкінгу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Випуск 24. Частина 2. С. 83-88.

URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_24/2/20.pdf (дата звернення: 12.12.2023).

36. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану: Рішення Ради Національного банку України від 15 квітня 2022 р. / Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG-ml_2022.pdf?v=5 (дата звернення: 18.12.2023).

37. Кількість банків в Україні (2008-2024) / Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/> (дата звернення: 24.01.2024).

38. 2023 рік у цифрах: Головні фінансові результати року, що минає / Finance.ua. URL: <https://finance.ua/ua/goodtoknow/2023-rik-u-cyfrah> (дата звернення: 23.01.2024).

39. Banking Fundamentals - Overview, How Banks Work, Types. / Corporatefinanceinstitute.com. URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/wealth-management/banking-fundamentals/> (дата звернення: 04.01.2024).

40. Banks and Financial Institutions / Econlib. URL: <https://www.econlib.org/library/Topics/College/banksandfinancialinstitutions.html> (дата звернення: 04.01.2024).

41. Основні показники діяльності банків. Наглядова статистика / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 24.01.2024).

42. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 р. №18 / Національний банк України. URL: https://new.bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18 (дата звернення: 18.12.2023).

43. Економічні нормативи. Наглядова статистика / Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Ratios_Banks_2024-01-01.xlsx (дата звернення: 24.01.2024).

44. Доходи та витрати банків України. Наглядова статистика / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#3> (дата звернення: 24.01.2024).

45. Згруповані балансові залишки (у розрізі банків) / Національний банк України. URL: https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fbank.gov.ua%2Ffiles%2Fstat%2Faggregation_2024-01-01.xlsx&wdOrigin=BROWSELINK (дата звернення: 24.01.2024).

46. Нова Стратегія розвитку фінансового сектору: протистояння викликам війни у фінансовому секторі та підтримання відновлення економіки України: Рішення Правління Національного банку України від 29 серпня 2023 р. № 299-рш. / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nova-strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-protistoyannya-viklikam-viyni-u-finansovomu-sektori-ta-pidtrimannya-vidnovlennya-ekonomiki-ukrayini> (дата звернення: 18.12.2023).

47. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 01 квітня 2022 р. №2180-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-IX#Text> (дата звернення: 18.12.2023).

48. Про визначення системно важливих банків: Рішення Правління Національного банку України від 8 березня 2023 р. № 95-рш / Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_08032023_95-rsh (дата звернення: 18.12.2023).

49. Людковська Ю. Ю., Абдуллаєва А. Є. Оцінка сучасних тенденцій банківського кредитування в Україні протягом 2018-2023 років. *Економіка та суспільство*. 2023. №56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-109> URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3058> (дата звернення: 12.12.2023).

50. Про банк / Ощадбанк URL: <https://www.oschadbank.ua/about> (дата звернення: 17.01.2024).

51. Кількість структурних підрозділів банків (у розрізі банків). Наглядова статистика / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#4/> (дата звернення: 24.01.2024).

52. Наумов Сергій Банківська система – дзеркало економіки. Погляд у майбутнє. KPMG Ukraine. 2021. №10. С. 31-34. URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/ua/pdf/2021/08/review-magazine10.pdf> (дата звернення: 21.12.2023).

53. Тютюн Антон Банківська система і довіра українців — на чому економлять українці під час війни - дослідження. 27 жовтня 2022 р. / NV. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/bankivska-sistema-i-dovira-ukrajinciv-na-chomu-ekonomlyat-ukrajinci-pid-chas-viyni-doslidzhennya-50279401.html> (дата звернення: 11.01.2024).

54. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг: Постанова Правління Національного банку України від 29 липня 2022 р. №163 / Національний банк України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0163500-22#Text> (дата звернення: 18.12.2023).

55. Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій та операцій з ощадними сертифікатами банку : Постанова Національного банку України від 03 грудня 2003 р. № 516 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03#Text> (дата звернення: 23.12.2023).

56. Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків: Указ Президента від 10 вересня 1998 р. № 996/98 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996/98#Text> (дата звернення: 18.12.2023).

57. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23 лютого 2012 р. № 4452-VI / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17?find=1&text=%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F#w1_1 (дата звернення: 08.01.2024).

58. Наумов Сергій Які кредити беруть українці під час війни. 10 листопада 2022 р. / NV. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/bankivski-krediti-na-zhitlo-mashinu-chi-uteplennya-kvartiri-yaki-krediti-berut-ukrajinci-zaraz-50282686.html> (дата звернення: 21.12.2023).

59. «Оселя: Видано перший кредит на купівлю приватного будинку. 12 лютого 2024 р. / Кабінет Міністрів України URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yeoselia-vydano-pershyi-kredyt-na-kupivliu-pryvatnoho-budynku> (дата звернення: 13.02.2023).

60. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2023 року. / Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf?v=6 (дата звернення: 12.02.2024).

61. Про методи та форми прогнозування макроекономічних показників економічного і соціального розвитку України, а також монетарної політики: Рішення Ради Національного банку України від 28 січня 2019 р. № 1-рд / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr001500-19#Text> (дата звернення: 21.02.2024).

62. Десятки тисяч українців щомісяця виїжджають за кордон і не повертаються. ОПОРА, 23 вересня 2023 р. / Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/09/23/7421114/> (дата звернення: 12.02.2024).

63. Мічковська Наталя Два роки війни - як українські біженці асимілюються у Європі та які перспективи їх повернення, 24 лютого 2024 р. / Focus.ua URL: <https://focus.ua/uk/economics/627769-povertatisya-ne-prospishayut-skilki-ukrajinciv-zalishatsya-v-yevropi-v-ochikuvanni-zakinchennya-viyni> (дата звернення: 12.02.2024).

64. Інфляційний звіт. Січень 2024 року / Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q1.pdf?v=7 (дата звернення: 12.02.2024).

65. Індекс інфляції - Індекс споживчих цін в Україні / Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення: 24.02.2024).

66. Інфляція залишатиметься помірною, а економіка відновлюватиметься – Інфляційний звіт НБУ, 1 лютого 2024 р. / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiya-zalishatimetsya-pomirnoyu-a-ekonomika-vidnovlyuvatimetsya--inflyatsiyniy-zvit-nbu> (дата звернення: 12.02.2024).

67. ВВП України [2024] / Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 24.02.2024).

68. Самойлюк М., Левченко Є. Економіка України у 2023 році: головне, 2 лютого 2024 р. / Центр економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/ukrainian-economy-in-2023-tracker-overview/> (дата звернення: 12.02.2024).

69. Мінімальна зарплата в Україні [2024] / Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/> (дата звернення: 24.02.2024).

70. Обов'язкові резерви / Національний банк України. URL: <https://p4.bank.gov.ua/ua/markets/money-market/reserve-requirements-chart> (дата звернення: 24.02.2024).

71. Стельмах Тетяна Депозити у лютому - українці активніше вкладатимуть гроші у гривневі пропозиції, 15 лютого 2024 р. / Економіка (24tv.ua). URL: https://24tv.ua/economy/depoziti-lyutomu-ukrayintsi-aktivnishe-vkladatimut-groshi-grivnevi_n2495111 (дата звернення: 24.02.2024).

72. Облікова ставка НБУ - Ставка рефінансування в Україні / Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/nbu/refinance/> (дата звернення: 24.02.2024).

73. Як зберегти заощадження у часи невизначеності, 15 травня 2023 р. / Український соціологічний портал. URL: <https://usp-ltd.org/iak-zberehty-zaoshchadzhennia-u-chasy-nevuznachivosti/> (дата звернення: 24.02.2024).

74. Бюджет України [2024] / Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/> (дата звернення: 24.02.2024).

75. Оголошення та результати аукціонів / Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/ogoloshennja-ta-rezultati-aukcioniv> (дата звернення: 24.02.2024).

76. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова Правління НБУ від 30 червня 2016 р. № 351 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text> (дата звернення: 25.02.2024).

77. Тютюн Антон Ринок автокредитування: бум можливий тільки після перемоги, 13 листопада 2023 р. / Економічна правда (epravda.com.ua). URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/11/13/706436/> (дата звернення: 25.02.2024).

78. Рада ухвалила закон про призупинення та списання виплат за кредитами на знищене житло та авто, 9 липня 2022 р. / Міністерство фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/07/09/88506892/> (дата звернення: 25.02.2024).

79. Наумов Сергій Як допомогти людям, які через війну втратили житло, 21 липня 2022 р. / NV. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/dopomoga-lyudyam-yaki-vtratile-zhitlo-yak-maye-pracyuvati-mehanizm-kompensaciji-50257866.html> (дата звернення: 25.02.2024).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК Г
АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Войтенко Н.П. Формування взаємовідносин банківської установи з фізичними особами: матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (25-28 квітня 2023 р.). Суми, 2023. 642 с., С. 466.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАТЕРІАЛИ
науково-практичної конференції
викладачів, аспірантів та студентів
Сумського НАУ

(25-28 квітня 2023 р.)

Матеріали НТК викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (25-28 квітня 2023 р.) 1

Войтєв Р.В. ПОНЯТТЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА ТА ПОКАЗНИКИ, ЩО ЇХ ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ	452
Кондратенко С.А. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ	453
Мамко І.О. ВПЛИВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ СТАН	454
Понімарь А.Р. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	455
Сизикова А.М. НЕОБХІДНІСТЬ ЗАЛЧЕННЯ ЯКОСИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	456
Сосновий Д.О. ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	457
Солоні В.В. ПРИНЦИПИ ТА МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА	458
Сосновий І.О. ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ ВОЄННИЙ ЧАС	459
Філоненко І.В. ГОЛОВНІ ЧИННИКИ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СТОМАТОЛОГІЧНОГО МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ	460
Хоменко А.В. СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗБУДОВИ МІСЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	461
Овчаренко Д.О. ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОЗНАКИ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА	462
Водя І.В. РОЗКРОВ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ НЕВІЗНАЧЕНОСТІ ТА РИЗИКУ	463
Пухальська М.О. ФІНАНСОВА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВІЩОЇ ОСІТИ	464
Коваленко О. А. РОЗВИТОК ДИСТАНЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ	465
Войтєв Н.П. ФОРМУВАННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ З ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ	466
Сімен Н.М. АСПЕКТИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ У ДІЯЛЬНОСТІ ВИРОБНИЧО-ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА	467
Бончук А.В. РОЗВИТОК РОЗДІЛЬНОГО БІЗНЕСУ БАНКІВСЬКОЮ УСТАНОВОЮ	468
Гончаренко О.М. СУТНІСТЬ ТА ПЕРЕВАГИ КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ НЕБАНКІВСЬКИМИ ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ	469
Поспеленко В.М. СУТНІСТЬ ТА НАПРЯМКИ ПІДТРИМКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ	470
Гарченко Д.М. СУТНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ	471
Юрченко В.О. РОЗВИТОК СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ НЕВІЗНАЧЕНОСТІ ТА РИЗИКУ	472
Болотуба О.В. СУТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА	473
Лисенко І.А. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЕКСПОРТНО-ОРІЄНТОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	474
Решетняк А.В. СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА	475
Тягаченко В.В. ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ	476
Маслюк В.О. СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ ВІДНОВЛЕННЯ АГРАРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ	477
Поліщук С.О. СУТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ЗЕЛЕНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕВІЗНАЧЕНОСТІ ТА РИЗИКУ	478
Пелух С.О. УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УМОВАХ КРИЗИ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	479
Беліков А.А. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	480
Борщук А.Д. ПРИНЦИПИ ЛОГІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА	481
Гішак Р.О. АСОБИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ	482
Тітин О.О. УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНОСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАСАДАХ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ РИНКІВ ЗБІТУ	483
Григорук Н.О. АКТУАЛЬНІСТЬ МАРКЕТИНГУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	484
Гувавін І.М. СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ЗАСАД ГОСПОДАРЮВАННЯ В АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	485
Науков С.І. СУЧАСНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ	486

638 Матеріали НТК викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (25-28 квітня 2023 р.)

УДК 631.4(477.52-25(06)

Рекомендовано до друку науково-координаційною радою Сумського національного аграрного університету (протокол № 10 від 21.04.2022 р.)

Редакційна колегія:

Данько Ю.І., д.е.н., професор
Пасько О.В., к.е.н., доцент
Бричко А.М., к.е.н., доцент
Думанчук М.Ю., к.т.н., доцент
Касильов О.В., к.с.-г.н., доцент
Масик І.М., к.с.-г.н., доцент
Михайліченко М.А., к.і.н., доцент
Срібний Н.М., к.т.н., доцент
Степанова Т.М., к.т.н., доцент
Шкромда О.І., д.вет.н., професор

М 34 Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (25-28 квітня 2023 р.). – Суми, 2023. – 642 с.

У збірку увійшли тези доповідей науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського національного аграрного університету.
Для викладачів, студентів, аспірантів інших навчальних закладів.

Відповідальність за точність наведених фактів, цитат та ін. лягає на авторів опублікованих матеріалів. Передрук матеріалів з дозволу редакції.
Друкується в авторській редакції

© Сумський національний аграрний університет, 2023

2 Матеріали НТК викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (25-28 квітня 2023 р.)

ФОРМУВАННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ З ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ

Войтєв Н.П., студ. Ім курсу ФЕМ
Науковий керівник: доц. В.А. Сфанов
Сумський НАУ

На сьогоднішній день з урахуванням стабільного розвитку економіки держава є надійно функціонує та динамічний розвиток її банківської системи. В останні роки банківська система України функціонує в умовах фінансової нестабільності.

За умов інтернаціоналізації банківської діяльності та підвищення вимог до банківського капіталу загострилася конкурентна боротьба між банками. Перед вітчизняними банківськими установами постають актуальні питання щодо адаптації до умов, що змінюються, та пошуку можливостей зайняти свою нішу на історичній території. Конкретна боротьба стимулює пошуки банками нових сфер діяльності, збільшення кількості послуг, які пропонуються клієнтам і підвищення якості їх обслуговування. В умовах зростаючої конкуренції банківські установи будуть змушені все більше уваги приділяти реалізації високоякісного обслуговування своїх клієнтів в аракуванні банківських потреб.

На зміну періоду розвитку банківських технологій приходить період розвитку технологій взаємодії з клієнтами. В Україні розуміння технологій взаємодії з клієнтами в усіх сферах банківської діяльності досі не набуло належного розвитку. Банківські установи звернули увагу на технології взаємодії з клієнтами значно пізніше від інших сфер банківської діяльності.

За останні десятиліття процес банківського обслуговування значно відрізняється. Особливо актуальні питання набувають питання і перспективи банківського обслуговування фізичних осіб. Банківське обслуговування фізичних осіб є пріоритетним напрямом банківського банківського та основою функціонування сучасної банківської установи. Доступне, ефективне та ясне банківське обслуговування надає банку можливість конкурувати на ринку фінансових послуг. Поява всебічної мережі інтернет та інноваційних технологій, адаптованих для надання банківських послуг, значно підвищує рівень банківського обслуговування. У сучасних умовах банківське обслуговування розділяють на три види: традиційне, дистанційне, комплексне.

Банківське обслуговування фізичних осіб – це банківська діяльність, що забезпечує високий рівень пропозиції банківських послуг, операцій, продуктів для задоволення клієнтської пошуку домашніх господарств у заощаджувальних, споживчих потребах і потребах, пов'язаних із облігом грошових коштів, значною мірою які є отримання прибутку. Банківське обслуговування повинно відповідати вимогам та враховувати інтереси клієнтів у процесі їх обслуговування, впроваджувати інновації та використовувати елементи у процесі обслуговування для забезпечення конкурентоспроможності банківської установи. Клієнт банку – це учасник економічних відносин, який прагне отримати вигоду від операцій банку на взаємній основі.

Банківськими установами необхідно пошукувати чотири аспекти співпраці з фізичними особами, які б давали можливість прозирати клієнтові фінансовий продукт чи послугу.

Для успішної роботи, утримання й розширення клієнтської бази, банки повинні оперативно реагувати на коливання фінансових ринків, а також на швидкозмінні потреби навіть та потенційної клієнтської, важливим сегментом якої виступають фізичні особи.

Чим більше банк надає фінансових послуг своїм клієнтам, тим більший прибуток отримується банком. Отже, будь-який банк прагне збільшити обсяг послуг, що надаються, для зростання своїх пасивів і активів, що, у звичайних умовах, призводить до зростання його прибутку.

Банківська діяльність по обслуговуванню фізичних осіб, які є основними клієнтами банку є важливим джерелом залучення капіталу. Це створює умови для стійкості ділових стосунків між банком та клієнтами. Банки прагнуть збільшити кількість клієнтів та покращити якість їх обслуговування, запроваджуючи різноманітні заходи для забезпечення виконання своїх функцій та стратегічних цілей. Забезпечення прозорості банку значить від постійної підтримки іміджу та репутації банку та у свою чергу базується на постійній підтримці стосунків в системі «кредитор-власник». За таких умов залученого значення набуває клієнтоорієнтована політика банку, що відображається у задоволеності клієнтів клієнтами за обсягом, структурою і якістю банківських продуктів та послуг.

Одним із найважливіших аспектів формування взаємовідносин є створення довіри клієнтів до банку. Для цього банки повинні забезпечити високий рівень обслуговування, надійно зберігати кошти клієнтів, забезпечувати конфіденційність даних та ефективно вирішувати проблеми клієнтів.

Важливим етапом взаємодії є процес відкриття рахунку. Банки повинні надавати зручний та швидкий процес відкриття рахунку, зрозумілий та доступний для всіх клієнтів. Важливим елементом цього процесу є дотримання правил та вимог законодавства щодо зборів операцій та використання засобів ідентифікації клієнтів.

Для формування довіри клієнтів, банки повинні також забезпечувати прозорість умов укладання договорів та тарифів на послуги. Важливо, щоб клієнти мали можливість ознайомитися з умовами та тарифами перед укладанням договору та мати доступ до повної та достовірної інформації про свої рахунки та транзакції.

468 Матеріали НТК викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (25-28 квітня 2023 р.)

Продовження Додатку Ж

2. Войтенко Н.П. Концептуальні аспекти розвитку публічного адміністрування в сфері освіти на державно-громадських засадах управління. *Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та маркетингу*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Кременчук, 26 жовтня 2023 р.). Кременчук: ЦФЕНД, 2023. 71 с. С. 32-33.

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ,
ФІНАНСІВ, ОБЛІКУ ТА МАРКЕТИНГУ

CURRENT ISSUES OF ECONOMICS, FINANCE,
ACCOUNTING AND MARKETING

Збірник тез доповідей
Book of abstracts

26 жовтня 2023 р.
October 26, 2023

м. Кременчук, Україна
Kremenchuk, Ukraine

Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції
"Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та маркетингу"

УДК 33
ББК 65

Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та маркетингу: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Кременчук, 26 жовтня 2023 р.). Кременчук: ЦФЕНД, 2023. 71 с.

У збірнику тез доповідей представлено матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції "Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та маркетингу" з:

Білоцерківський національний аграрний університет
Вінницький національний аграрний університет
Державний податковий університет
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Донецька державна машинобудівна академія
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Класичний приватний університет
Львівський національний університет імені Івана Франка
Національний заочний університет
Національний транспортний університет
Національний університет "Львівська політехніка"
Національний університет "Чернівецький колегіум" імені Т.Г.Шевченка
Національний університет біоресурсів і природокористування України
НТУ "Дніпровська політехніка"
ПВНЗ "Фінансово-правовий коледж"
Сумський національний аграрний університет
Український державний університет залізничного транспорту
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
Черкаський державний бізнес коледж

У збірнику тез доповідей висвітлюються результати наукових досліджень з актуальних питань економіки, фінансів, обліку та маркетингу. Тематика конференції охоплює актуальні проблеми: світового господарства і міжнародних економічних відносин; економіки та управління національною економікою; економіки та управління підприємствами; економіки природокористування; підприємництва, торгівлі та біржової діяльності; демографії, економіки праці, соціальної економіки і політики; фінансів, банківської справи, страхування; математичних методів, моделей та інформаційних технологій в економіці; маркетингу; менеджменту; логістики та транспорту; публічного управління та адміністрування; конституційного права, муніципального права, міжнародного публічного права; екологічного, земельного та аграрного права; адміністративного права та процесу, фінансового права, інформаційного права.

Видання розраховане на науковців, викладачів, працівників органів державного управління, студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, докторантів, працівників державного сектору економіки та суб'єктів підприємницької діяльності.

© Автори тез, 2023
© Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2023
Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції
"Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та маркетингу"

Червона О. Ю. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В КРИЗОВИХ УМОВАХ	28
СЕКЦІЯ 6. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА SECTION 6. DEMOGRAPHY, ECONOMICS OF LABOR, SOCIAL ECONOMICS AND POLICY	30
Фесенко В. О., Кармазін Ю. А. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ.....	30
СЕКЦІЯ 7. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ SECTION 7. FINANCE, BANKING, INSURANCE	32
Войтенко Н. П. ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ БАНКУ ЗА РАХУНОК ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	32
Кіліпніна А. В. РОЗВИТОК ОВЕРСАЙТУ ПЛАТІЖНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ.....	33
Корнієнко В. О. АЛГОРИТМ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА	36
Суходольська Д. КРИПТОВАЛЮТИ, БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЯ ТА СУЧАСНІ ТРАДИЦІЙНІ ФІНАНСОВІ РИНКІ.....	37
СЕКЦІЯ 8. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ SECTION 8. MATHEMATICAL METHODS, MODELS, AND INFORMATIONAL TECHNOLOGIES IN ECONOMICS	40
Radiev D. V., Kolomiets Y. M. INSTITUTIONAL REQUIREMENTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE DIGITAL ECONOMY....	40
СЕКЦІЯ 9. МАРКЕТИНГ SECTION 9. MARKETING	42
Акімов К. Е., Шашико В. О. "КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ" ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ	42
Нечипоренко В. В. БЕНЧМАРКІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ.....	43
Парашук В. Л. ОСОБЛИВОСТІ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ.....	45
Рошка Ф. Г., Нечипоренко В. В. ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ЯК СПОСІБ ОТРИМАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	47
Черненко О. С., Нечипоренко В. В. МАРКЕТИНГ У СФЕРІ ПОСЛУГ	48
СЕКЦІЯ 10. МЕНЕДЖМЕНТ SECTION 10. MANAGEMENT	50

CENTER FOR FINANCIAL-ECONOMIC RESEARCH
ЦЕНТР ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**CERTIFICATE OF PARTICIPATION
СЕРТИФІКАТ УЧАСНИКА**

№ 26-10-23-01

підтверджує, що
Войтенко Наталія Петрівна
взяла участь у роботі Міжнародної науково-практичної конференції
"Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та маркетингу"

International scientific-practical conference
"Current issues of economics, finance, accounting and marketing"

Загальна кількість академічних годин: 6 год
(0,2 кредита ЕCTS)

Директор Центру фінансово-економічних наукових досліджень _____
Ісербак В. Д.

26 жовтня 2023 р.
October 26, 2023

м. Кременчук, Україна
Kremenchuk, Ukraine